

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA

GOD. XXIV.

VELJAČA 1933.

BROJ 2.

DR. J. KRAJAČ:

JASTREBARSKO

PLANINARSTVO I TURIZAM

1. Idejni osnovi planinarstva.

Planinarstvo ima u sebi elemenata sporta i turizma, ali nije istovetno ni sa jednim ni sa drugim. Ono je po samoj svojoj naravi autonomno kulturno djelovanje, kojega socijalna funkcija leži u glavnom u odgojnem smjeru, a psihološka u ličnom zadovoljenju. Sredstvom mu služe elementi sporta (ski, tjelovežba itd.), a sporedni mu je efekt razvijanje gorskog turizma, kojemu je ono pionir i preteča.

Nepresahnjivi, apsolutni i nezavisni njegov izvor jest: više ili manje prirođena ljubav pojedinca prema prirodi uopće, i ljubav prema alpinskom činu, napose u gorskoj prirodi. Prirodni osnovi mu je slobodna privatna inicijativa, koja ostvaruje težnju prema prirodi stvarajući kroz to i sredstva za izršavanje planinarstva. Odatle konačno nastaju samonikle autonomne organizacije sa svrhom, da se olakša izvršavanje planinarstva i da se udruže naporci za takvo izvršavanje.

Planinarstvo kao takovo nije puki sastavni dio koje druge srodne kategorije kulturnog djelovanja, niti se uopće sa toga stanovašta može uspješno rukovoditi, nego je samo u sebi i idejno i organizaciono potpuno samostalno, razvijajući se iz sebe samog, postavljajući samo svoje ciljeve, sredstva, metode rada, svoju teoriju na osnovu iskustva i svoje duševne ili praktične potrebe. Planinarstvo je kao i svako kulturno djelovanje, koje je od trajne vrijednosti — spontani pojav, kojemu osnovica nije komercijalna, a osnovano je na idealističkoj pionirskoj požrtvovnoj djelatnosti jakih pojedinaca, koji stvaraju planinarstvo, a nužno daju i smjernice njegovu razvoju. Ono se dakle ne može niti naredbom izvan samog planinarstva stvoriti, niti tako organizirati i rukovoditi; niti se može potpuno podrediti cilju izvan samog planinarstva, a svaki takav pokušaj vodio bi do toga, da se podreže korijen i presuši izvor, iz kojega izvire narodno planinarstvo.

Sve su ovo bitne osnovke ne samo našeg nego i ukupnog evropskog planinarstva kao pokreta inteligentnih narodnih slojeva prema gorskoj prirodi i prirodi uopće. Svakim pokušajem diranja u ove prirodne idejne osnove diralo bi se ujedno u glavne vrednote sadržaja narodnog planinarstva i ono bi zadržavši puku vanjsku formu polagano zamiralo i pretvaralo se u parasitarno izrabljivanje gorskog turizma, čime bi konačno i za državne finansije presušivao izvor dohodata, što ih danas daje narodno planinarstvo državnoj blagajni svojim kretanjem i životom.

2. Objekti i područja planinarstva.

Objekt i fizička osnovka planinarstva jest gorski svijet, na kojem i s pomoću kojeg dolazi do svog konkretnog izražaja ova spontana kulturna djelatnost izvirući iz iskonske božanske vatre, što leži u duši zdravog čovjeka vežući ga neodoljivo sa prirodom, njenim ljepotama i zakonima. Gore imaju nužno vrlo različne oblike, te su vanjski elementi same fizičke podloge planinarstva međusobno vrlo raznolični.

U Jugoslaviji su primjerice podlogom planinarstva šest međusobno različnih gorskih sistema: alpinski, dinarski, centralno-balckanski, karpatski, rodopski i pindski. Njihovi vanjski za planinarstvo važni elementi jesu: gora, more, otoci, velika visoka jezera, rijeke, velike ravnice i klima. Varijacija ovih elemenata i prema tomu raznolikost terenske podloge narodnog planinarstva u Jugoslaviji je veća, nego je ona između istočnih i zapadnih evropskih Alpa. Izvršivanje planinarstva: njegova pomagala, oprema, metode rada, napose putovi i kolibe i njihovo smještenje moraju se prilagoditi terenu i klimatskim prilikama, dakle su u principu višeobrazni, posve različni u pojedinim gorskim područjima. Prema samoj terenskoj podlozi ne postoji dakle u nas jedno i jedino mjerilo i metoda za ukupno naše gorje. Što više, na primjer Dinarske su gore u tom pravcu potpuno samosvojne i prema Alpama, koja je različitost uvjetovana različnošću gornjih elemenata Dinarida prema Alpama. Prirodna mnogoobraznost planinarskih interesa nužno nalazi izražaj u prirodnoj samostalnosti planinarstva.

Pri tom moramo uopće biti na čistu o velikim prirodnim turističkim područjima Jugoslavije, kako su uvjetovana geografskim položajem, konfiguracijom tla, mora i voda i kulturno razvitim velikim zaledima, koja daju nepresušivi reservoar turista, od kojih znatan dio spada danas među organizirane planinare. To je podjedno i glavna razdioba prirodnih planinarskih područja.

Najvažnije naše turističko jest područje Jadransko radi mora, sunca, klime i gora nad njim. Ono geografski tako leži, da naj-

kraće i najjeftinije može udovoljiti trajnoj težnji srednje i bližnje istočne Evrope za najbližim toplim morem. Njegov nuzdje je Dinarsko, turističko i planinarsko područje, koje sa Jadranskim sačinjava stvarno jednu cjelinu, a ujedno tvori kopnene prilazne puteve u uže Jadransko turističko područje. Drugo je naše turističko područje Alpinsko važno radi blizine Srednje Evrope, kao i radi svojih visokogorskih znamenitosti i radi sjajnog krajobraza, pa kao prelazno područje za susjedno Jadransko more. Treće veliko turističko područje jest Vardarsko-Moravsko; prvo osobito zanimljivo, a zasada radi udaljenosti i saobraćajnih veza upućeno u glavnom na domaće planinare sa sjevera i na grčke turiste.

Uspješno njegovanje turizma, a isto tako i planinarstva, moguće je samo i jedino na osnovi i prema naravi prirodnih turističkih područja, a prema smjernicama za razvoj turizma i planinarstva kako one izlaze prirodno iz interesa, potreba, prirodnog položaja, te konfiguracije tla i voda dotičnog područja. Svako od tih turističkih odnosno planinarskih područja sastoji od posebnih svojih turističkih odnosno planinarskih vrednota. Svako od njih ima prema svom geografskom položaju svoje posebne prometne, napose turističko prometne interese i u znatnoj mjeri svoju posebnu publiku i posebnu turističku struju. Na svakom tom području silom geografije i prirode mora se voditi u tom području prikladna posebna turistička odnosno planinarska politika. Prema tomu je jasno, da u nas ne postoji jedna opća šablona za razvoj turizma i planinarstva, niti se razvoj može poduprijeti umjetnim stvaranjem jedinstvenih šablonu u protuslovju sa prirodnom i geografskom podlogom, dok bi se takovim radom, kad bi se u zbilji provodio, moglo škoditi razvoju. Uspjeh na polju turizma i planinarstva moguć je samo u najužoj i najintimnijoj vezi sa konkretnim tlom i to samo na osnovu konkretnog stvarnog rada u terenu, a nikako ne ovisi od teoretskih dedukcija. Iz toga izlazi nužno jošte jedan princip, a taj jest: da se ekonomski razvoj, dakle i turističko-ekonomski razvoj pojedinog kraja smije podupirati samo na osnovu prirodnih odlika dotičnog kraja za neki napredni turistički ili planinarski razvoj, ako se hoće da se investicije produktivno ulažu i da bude uspjeha. Samo tako postupajući može država najbolje podupirati svoje vlastite interese, jer će samo tako moći povećati svoje prihode izrabljenjem svojih od prirode danih mogućnosti.

S druge strane je naše planinarstvo, rađeći u državi isključivo na svom vlastitom gorju, nužno samo po sebi narodno, jer približuje gradove selu i gorama, jer na gorama živi cvijet našeg naroda i jer su nama naše gore u historiji bile većinom od većeg značenja nego drugim evropskim narodima njihove.^b

3. Razdioba planinarstva.

Naše planinarstvo u suglasnosti sa današnjim evropskim planinarstvom pokazuje precizno provedenu pojmovnu diferencijaciju. Planinarstvo u širem smislu obuhvata sve pojedine vrsti planinarenja, u užem smislu uključivo i čisti alpinizam, penjačku granu, visoki alpinizam, zimske uspone itd.

Naše u »Savezu planinarskih društava Kraljevine Jugoslavije« organizirano planinarstvo uopće ne obuhvaća po sadržaju kao glavnu svoju granu turizam. Poradi toga je ono ostalo specifično i tipično, vezano prвtno o gorsku prirodu, a o ravnicu i more samo u koliko su to nužne pretpostavke ili posljedice planinarenja po gorama. Time je naše organizirano planinarstvo poput evropskog sačuvalo svoju prvotnu čistoću, tipičnost i idealizam, a obranilo se je od spekulativnosti. Vlastiti dohodci povezani su na vlastito gorsko djelovanje i idu isključivo u korist vlastite planinarske djelatnosti i to stvarne. To je dosada usvojeni temeljni princip »Saveza planinarskih društava Kraljevine Jugoslavije«, koji je dosada jamčio visoki idejni i praktični razvoj našeg narodnog planinarstva i očuvao ga od razvodnjivanja, ma da je time suzio broj svoga članstva. Međutim u svakom se kulturnom djelovanju nužno i jedino radi konačno samo o vrijednosti sadržaja, a ne o pukom broju. Pojedina udruženja nagnju više jednom ili drugom pravcu, ali je ovo ostalo do danas osnovno načelo i gledište naših saveznih društava. Tako je i kod najveće većine najvećih evropskih organizacija narodnih planinarskih pokreta. Londonski Alpine Club ima zasebno iznimno individualističko stanovište sa ograničenim brojem članova te je jošte dalje udaljen od svake pomisli na bilo kakovu komercijalnu podlogu.

Ovakova diferencijacija pojmove i djelovanja, t. j. da se planinarstvo ne miješa sa turizmom kao takovim, bila je nužna podloga za sve idejne, praktične i metodičke uspjehe našeg narodnog planinarstva do danas. Tko bi u to bez razumijevanja dirao, razorio bi kulturnu tvorevinu požrtvovnog i nesebičnog rada generacija i objektivnih planinarskih vrednota, po kojima smo danas i u vanjskom svijetu poznati, a prvi smo i uzorni na čitavom Balkanu. Takovi možemo i moramo ostati, ako se budemo držali istaknutih smjernica, koje izviru iz same prirode i iz evropskog i našeg vlastitog razvitka planinarstva.

4. Organski razvoj našeg planinarstva.

Kod svakog pokušaja zakonskog sistemiziranja narodnog planinarstva valja da se polazi sa dvije osnovne činjenice: prva je, da je

naš Savez planinarskih društava član Asocijacije slavenskih turističkih društava i Međunarodne Alpinističke Unije. To znači, da se u pogledu principa narodnog planinarstva moramo držati pojmovne diferencijacije i uopće ishvaćanja, kako je to stvorio dosadani razvoj evropskog planinarstva. Inače sami sebe izlučujemo iz planinarskog pokreta, kakav se je do danas u Evropi razvio. Druga je empirička polazna činjenica, da mi imamo organizirano vlastito narodno planinarstvo, idejno i praktički sa vlastitim sadržajem, na relativno visokom stepenu, a sve to razvito i stečeno iz vlastite socijalne snage i rada jakih i sposobnih pojedinaca. Hrvatsko se planinarstvo razvilo mimo i protiv, a slovensko planinarstvo izravno protiv bivše državne vlasti. Ta dokumentirana snaga je golem narodni kulturni kapital, u koji se ne smije dirati, ako se neće da se razore stečene kulturne pozicije, koje se, jednom izgubljene, ne mogu više da steknu u istoj vrijednosti i sadržaju uopće, jer se prošlost ne vraća.

Valja nadalje kao polaznu točku uzeti relativno visoki stepen našeg organiziranog planinarstva i njegovu tradiciju, koja predstavlja rezultantu postavljenih ciljeva, sposobnosti i snage narodnog planinarstva.

Od kolike je objektívne važnosti sve to, neka pokaže empirički primjer: da je na sastanku čeških, hrvatskih i slovenskih planinara u Ljubljani dne 15. V. 1921. postavljen prvi temelj i prva formulacija ne samo Saveza naših planinarskih društava, već i kasnije Asocijacije slavenskih turističkih udruženja, a iz krila ove Asocijacije nikla je opet Međunarodna Alpinistička Unija, koja je osnovana na istim organizacionim principima kao ranija Asocijacija slavenskih turističkih udruženja. Unija je osim toga neke regulacije planinarstva u slavenskim državama i neke idejne principe Asocijacije uzela za uzor svoga programa i ideologije.

Na istaknutim idejnim i praktičnim osnovkama imaju narodne planinarske organizacije postaviti svoj program za budućnost, da se tako postigne organički kontinuitet razvoja, koji jedini može da vodi do uspjeha, jer je svaki sigurni kulturni razvoj i napredak nužno ograničen, t. j. uvjetovan prošlošću, a podloga budućnosti u neprekinutoj vezi kao logički i razvojno nuždan niz uzroka i posljedica.

Kao osnovna smjernica budućeg razvoja ima da služi: koordiniranje napora, rada i metoda, da se prema terenskim podlogama pojedinih područja na stečenom iskustvu drugih područja postignu u budućnosti najviši razvojno mogući ciljevi i stepeni uspjeha u korist cijeline, koji nužno za sobom vuku najveće moguće koristi za državnu blagajnu najvećim izrabljenjem danih prirodnih odlika i svih

danih energija. U prvom redu treba da se područja, koja su u planinarskom pogledu zaostala, podignu već prokušanom stazom i metodom rada na visinu naprednih krajeva, a da se prirodni planinarski interesi međusobno usklade, vodeći računa o sposobnosti i objektivnoj vrijednosti pojedinih turističkih područja.

Dr. JOSIP POLJAK:

ZAGREB

KOLOVRATSKE STIJENE

Na planinske skupine romantičnog Gorskog Kotara veže se tamo između Mrkoplja i Ravne gore, gdje udara Lujzinska cesta kroz krška polja, novi gorski sklop Velika Kapela. Prema tomu počinje ona južno od Lujzinske ceste pa se prostire u pravcu jugoistočnom sve do previje Vratnika iznad Senja, dok je na istoku omedena ogulinjsko-oštarijskim i plaškim poljem. U svojoj dužini od 40 km presječena je Velika Kapela dvjema cestama, koje vode iz unutrašnjosti prema moru. Prva je cesta, koja spaja Ogulin preko Musulin potoka—Jasenka—Stalka—Mošunja—Breza sa Novim na moru, pa joj je najviša točka uspona 1087 m koja tri kilometra sjeverozapadno od lugarnice Mošunje. Druga je Jozefinska cesta, što spaja Josipdol preko Modruša—Jezerana—Brinja—Žute Lokve—Vratnika sa Senjom, a najviša joj točka previja Vrata ili Bilo 888 m. udaljena koja tri kilometra od prvog naselja na zapadnoj strani previje Razine.

Unutar tih granica pokazuje nam njen ocrt sliku trapeza sa osnovicom na crti Senj—Sušak, dok su ostale tri crte već prije spomenuti cestovni zarezi i niz krških polja. U tome prostoru ne nalazimo Veliku Kapelu kao planinu jednovitog gorskog grebena, koji bi se pružao od sjeverozapada prema jugoistoku, nego nalazimo njen trup sastavljen od pojedinačnih gorskih kosa, što se međusobno vežu u gorska bila, iz kojih nastaju usporedni gorski lanci, kao bitna karakteristika gorskog razvoja Velike Kapele. Tri su glavna gorska niza Velike Kapele, koji se prostiru pravcem od sjeverozapada prema jugoistoku, i to istočni niz, koji počinje s Bjelolasicom kao najvišom točkom 1535 m, prelazi preko Debelog vrha 1050 m, Grabinog vrha 904 m, na Crni vrh 1102 m, koji se već nalazi gotovo na kraju bila, pa se previjom Vrata ili Bila veže na bilo Male Kapele kao izravni nastavak bila Velike Kapele uzdižući se do aps. visine od 1164 m. u vrhu Makovniku. Zapadno nešto od ovog niza stere se drugi, koji počinje s Celimbashi Majvrom južno od Mrkoplja (1085 m. i 1209 m.), proteže se u jugoistočnom pravcu preko Velike i Male Crne Kose

na Samarske i Bijele Stijene (1302 m. i 1335 m.), Veliku Javornicu 1375 m. kao najvišu točku toga niza i prelazi od u istom smjeru preko Bijele Grede 1103 m. na Bitoraj 1107 m. južno od Drežnice. Konačno je treći ili zapadni niz, koji počinje s Burnim Bitorajem 1385 m, prelazi u pravcu južnom na najvišu točku ovoga niza Viševicu 1428 m, zakreće nešto prema jugoistoku preko Crnog Vrha na Smolnik 1279 m, Ričičk o Bilo 1286 m, a ovo se veže na dugu kosu Kolovratskih Stijena 1091 m, koja se drži Čabrina Vrha 1146 m. i dalje se nastavlja Alinim Bilem 1120 m i Crnim Vrhom 1133 m. Između ovih glavnih triju gorskih kosa, koje su manje ili više usporedne, nalazimo omanjih gorskih grebena, koji su porazmješteni u najraznoličnijim smjerovima s obzirom na glavne smjerove glavnih gorskih grebena.

U prva dva gorska niza spomenuli smo planinarima dobro poznate Samarske i Bijele Stijene, Bjelolasicu, dok je naša prava alpska planina Klek 1182 m sa svojom trupinom postavljena kao predstraža Velike Kapele pred njezin istočni gorski greben. U zapadnom nizu poznati su Bitoraj i Viševica, dok je ostali dio ne samo toga niza nego i cijele trupine Velike Kapele malo ili nikako poznat. U tome trećem nizu nalazimo osim spomenutih vrhova i kosa još jedan gorski greben, koji je zaslužio punu pažnju planinara istraživača kao i alpinista. Greben je to Kolovratskih Stijena, koji se nalazi gotovo u sredini protege ovoga zapadnog niza Velike Kapele, pa se od mora jasno razabire njihov goli, bijeli kameniti greben, koji me je uvijek privlačio.

Kako sam se polovicom rujna prošle godine nalazio s dva planinarska druga nekoliko dana na istraživanjima Samarskih Stijena, to smo odlučili nakon dogotovljena posla da krenemo na Kolovratske Stijene. Udarismo putem između Samarskih i Bijelih Stijena kroz prašume i nakon petsatnog hoda ispadosmo sretno na Rudolfsku cestu pred lugarnicu drž. šumarije Mošunje. Tu smo se smjestili i odlučili prenoći i odavle poduzeti uspon na Kolovratske Stijene. Kako je bilo još dosta daleko do noći, otputili smo se cestom u pravcu prema Novom do najviše točke ceste 1087 m i odavle natrag preko jedne duboke doline, gdje su moji drugovi htjeli da poskidaju mahovinu s jedne stare suhe bukve.

Sutradan osvanulo je divno jesensko jutro i mi se požurisemo da spremimo sve potrebne stvari, kako bismo što ranije pošli, jer put je bio dug, a valjalo se do večera vratiti natrag na Mošunje.

Ostavisemo lugarnicu i udarismo Rudolfskom cestom u pravcu jugoistočnom, t. j. prema lugarnici Stalak. Nakon 2.5 km skrenusmo prema jugu šumskom cestom, koja vodi u prašume predjela zvanog

D u l i b a. Cesta je u početku dobra, jer se iz toga kraja izvoze drva i građa, a kada smo izašli iz toga revira, postajala je nešto lošija i sve više obrasla travom i dračem. Kako smo se postepeno spuštali u Dulibu, tako je postepeno počelo i sunce tamniti, baš kao da je nastupila pomrčina. Šuma miješana crnogorica i bjelogorica tako je ovdje gusta i visoka, da se krošnje pojedinih stabala međusobno vežu u jednu cjelinu stvarajući tako gust lisnatni pokrov, koji brani prodiranje sunčanih zraka u nutrinju Dulibe. To je razlogom, da u Dulibi vlada gotovo cijeli dan sumrak, a stabla su katkada sablasno osvijetljena blijedim sunčanim svjetlom, koje se negdje probilo kroz taj gusti pokrov i isaralo svojim zlaćanim tracima stabla i dno Dulibe. U tom predjelu vlada upravo grobni mir, nigdje ne čuješ cvrkuta ptica, nigdje se ne vidi živa stvora, sve kao da je omrvilo pod pritiskom silnog šumskog mira. Taj nobični i duboki mir bio je valjda povodom, da je tamošnji narod prozvao Veliku Kapelu »G l u v o m K a p e l o m«. Na nas je taj mir tako djelovao, da smo i nehotice počeli posve tiho razgovarati, gotovo šaptati ne usudujući se glasnim govorom narušiti duboki i sveti mir kapelske prašume. Stupamo lagano zalazeći sve dublje u prašumu, put je sve uži, pun mahovine, na mjestima razrušen, vлага u Dulibi velika, što se jasno očituje na brojnim velikim kamenitim blokovima i stablima, koji su u većoj česti prevučeni mekanim sagom tamnozelene gotovo crne mahovine. Tako stigosmo pod istočno podnožje L i p o v a V r h a 873 m, koji se nalazi baš nasuprot sredini grebena Kolovratskih Stijena. Obidosmo njegovu južnu padinu i preko nje dodosmo u duboku uvalu, koja se je nalazila baš na podnožju Kolovratskih Stijena, kojih smo goli i bijeli kameniti greben zapažali kroz krošnjati pokrov kako su divno osvijetljene blagim jesenskim suncem.

Valjalo je sada jurišati na istočnu bočinu Kolovratskih Stijena i njome se domoci centralnog njihova grebena. No to je bilo lakše reći i pomisliti nego učiniti, jer mi smo se nalazili u dolini oko 650 m aps. visine, a greben je oko 1100 m visok. Trebalо se dakle uspeti punih 450 m. Ne bi to bilo niti tako teško, da je padina bila jednovita, ali već nakon uspona prvih 100 m došli smo do sasma okomito odlomljenih stijena, koje su se pred nama ustrmile poput kakvog visokog zida i priječile nas u napredovanju. Obilazili smo lijevo i desno, a svuda stijena, svuda zapreka, a i dugacke su te stijene. I tako nakon dugog traženja nadosmo usku pukotinu urezana u stijenu, za koju nam se činilo, da bismo njome mogli pokušati sreću da se uspnemo. Ostavio sam uprtnjaču drugovima i pokušao sam uspon. Nakon dosta napornog penjanja uspjelo mi je provući se do slijedeće stepenice, primio sam na užetu stvari od drugova, koji su

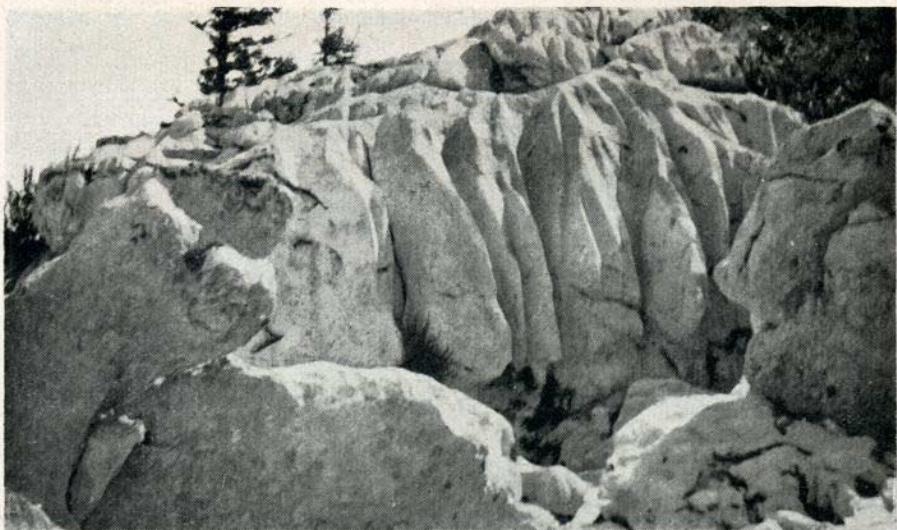

Foto: Dr. J. Poljak

KOLOVRATSKE STIJENE: DUBOKE ŠKRAPE NA GLAVNOM VRHU

Foto: Dr. J. Poljak

KOLOVRATSKE STIJENE: ŠKRAPE I ŠKAROVI NA ISTOČNOJ STRANI

VELEBITSKI FILM

Foto: Ing. Gerasimov.

SJEVERNI VELEBIT: RUNOLIST NA VELIKOM ZAVIŽANU

JUŽNI VELEBIT: SPILJA MANITA PEĆ: DVORANA SA JEZERCEM

naskoro istim putem došli do mene. No naše veselje bilo je kratkotrajno, jer smo nakon kratkog uspona kroz visoku šumu došli opet do takvih stijena, gotovo još viših i teže prohodnih. Tu smo moralići uz stijenu dobar komad prema sjeveru, dok smo opet našli mjesto, gdje smo se mogli uspeti preko stijene na slijedeću stepenicu. Prođosmo uskim šumskim pojasmom prema osvijetljenim kamenitim kukovima misleći da smo već na samom grebenu. Ljuto se prevarismo, jer smo sada istom započeli svoj križni put po rastrganim kamenitim blokovima preko raznih škarova, pukotina i škrapa, kojima je cijela površina tih blokova isprekrižana. Nakon dobra pola sata skakutanja s bloka na blok dodosmo opet u kržljavu bukovu šumu, a iz ove za kratko vrijeme na sam goli greben Kolovratskih Stijena. Izidosmo baš na sredinu grebena, pa smo tek sada vidjeli kako je divlja i rastrgana istočna padina sve do kojih 300 m ispod grebena.

Greben Kolovratskih Stijena pruža se od sjeverozapada prema jugoistoku, t. j. od sedla između Ričićkog Bila i Stijena do sedla K o l o v r a t na jugoistoku ovih u dužinu od 2 km. Greben je jednovid i cijelim vrhom gol bez vegetacije, pa se prema jugoistoku uspinje do najviše točke od 1091 m aps. visine. Zapadna padina grebena obrasla je pretežno bjelogoricom, a samo u najvišem pojasu kojih deset metara ispod grebena dolazi rijetka crnogorična šuma. No i kroz taj pojas šume vrlo je teško prolaziti, jer je u većoj česti osobito neposredno ispod grebena strmo odlomljen i prekrit bezbrojem velikih kamenitih balvana i dubokih ponikava. Centralni je greben uzak, na mjestima tek 10 do 20 m širok, posve razlomljen i ispresečan dubokim pukotinama i provalijama, oko kojih su manizani brojni kukovi i razne veličine kameniti balvani, često zaobljeni i izbrzdani dubokim brazdama škrapa. Na tom dijelu nema nikakve vegetacije, sve je golo i pusto, tek tu i tamo po pukotinama nalazimo sitne grmiće flore, koja je već bila ocvala. Ova kamenita pustinja pruža se od glavnog grebena zapadnom padinom dosta duboko, tako da ispod glavnog vrha seže i preko 150 m. Cijeli taj prostor jedan je labirint pukotina i škarova sa bezbrojem kamenitih blokova razne veličine i brojnim kukovima raznoličnijih oblika, a sve skupa daje sliku strahovite krške kamenite pustosi, kakve su nam poznate sa terasa primorske padine Velebita.

Po svom geološkom sastavu pripadaju Kolovratske Stijene naslagama iz formacije jure, pa su sastavljene od vapnenačkih svjetlosmeđih kršnika. Kako su ti kršnici gromadastog karaktera, a kako gromadasto kamenje u našem kršu stvara redovno najraznoličnije oblike, to je jasno, da su ti oblici morali doći do jakog razvoja i ovdje poput sličnih oblika na Bijelim i Samarskim Sti-

jenama, koje su također građene od takvih gromadastih kršnika. Slojevi pak, koje vidimo na površini tih kršnika, samo su prividni, jer to kamenje nema slojeva, nego je iskrižano horizontalnim pu-kotinama, koje napredovanjem rastrošbe postaju sve veće i šire, dok konačno ne ostane posve odlučen kameniti balvan, kao da je nastao od širokog sloja uslojenog kamena. Zbog kompaktne mase podobno je ovo kamenje za stvaranje dobro razvijenih škrapa, kojih i nalazimo ovdje u izvanredno lijepim oblicima od posve sitnih žljebića do pravih dubokih žljebova.

Sjedimo na toj gromili složenoj nenadmašivim prirodnim silama, koje u posmatrača pobuđuju istodobno strah i divljenje, i gledamo preko zelenih glavica kapelske prašume, koja se širi kroz ogromne površine, a u kojoj vlada grobna tišina i pustinjski mir. Samo katkada blagi jesenski lahor zatreperi vršcima šume, koji laganim šušnjem odaju neku tajnovitu glazbu, kao da kane započeti veličanstvenu simfoniju miru, koji je za ove krajeve tako značajan. Veličajnost pogleda, samoča i beskrajnost mira uzbuduje nas i uznesi u neke više sfere, i u tom času zaokuplja nam srce želja, da nam je tu, na toj samoći u tim zračnim sferama za vazda ostati i ne vratiti se više k mravcima, ali opakim i zlobnim mravcima tamo — dolje... I prije no što ćemo se otkinuti od te veličajnosti, bacimo na nju još jedan pogled, još jednu misao, koja se divno očituje u nezaboravnim stihovima neumrlog pjesnika Despota:

Oj lijepo si nebo sjajno,
Kad me k tebi dižu vile,
Kad se svete misli krile
Kroz to carstvo veličajno!

Doista je neobičan pogled s Kolovratskih Stijena: od našeg podnožja prema istoku, sjeveru i jugu pruža ti se nepregledan pojas divne šume, koja je neprocjenjivo narodno dobro. Sve tamo do Bjelolasice pa dalje do Kleka, Male Kapele, Škaminice i Vratnika, sve je šuma, nigdje ne vidiš naselja, a ipak ih naslućuješ po dubokim uvalama i poljima, gdje su se negdje ispod ivice šume smjestila. Cijeli taj prostor prekinut je tek na nekim mjestima zelenim poljima, od kojih se osobito ističe Drežničko i Krakarsko polje, pak dalje tamo prema jugoistoku nizovi polja, po kojima su smještana mjesta Jezerane, Križpolje, Stajnica, Brinje i Žuta Lokva. Daleko na jugu uzdiže se veličanstvena piramida sjevernog Velebita sa najvišim gorskim isponom Zavižanskog sklopa. Prema zapadu pod našim nogama nižu se divne gorske košanice u izmjeni sa manjim i većim gajevima, koji se steru sve do neposredno pred obalnu zonu. A od ove dalje pada nam pogled na divno naše more i njegove labudove otoke i školjeve. Držim, da je najljepša slika

mora gledana sa naših primorskih planina, jer nam pruža zajednički pogled na kopno, more i otoke, što u cijelini dobiva osobiti čar i neki zasebni ritam boja i rasvjete.

Kako su Kolovratske Stijene osamljeno smještene, to je i pristup do njih dosta težak. Za vrijeme ljetnih mjeseci, dok saobraća na cesti Ogulin — Jasenak — Novi autobus društva »Tapred«, pristup nije tako težak, jer se možemo dovesti do lugarnice Stalak i odavle šumskom cestom, što vodi na Senj, oko tri km pa zatim u pravcu jugozapadnom kolnim putem prema sedlu između Ričićkog Bila i Kolovratskih Stijena, a sa sedla izravno na sam njihov greben. Za one, koji dolaze s primorske strane, vrijedi sprijeda opisani put od lugarnice Mošunje, ili put što vodi od lugarnice preko Ričićkog Bila na spomenuto sedlo i dalje na Stijene. Tko želi više planinariti s primorske strane, taj može od mjesta Ledenica da udari na Crne Doline, pa od ovih na Dolac i odavle preko košanica do pod same Stijene. U svakom slučaju treba 3—4 sata dobra hoda.

Nakon kratka odmora na divnoj košanici s razgledom na more, a prepunoj prekrasnih ružičastih cvjetova jesenske mrazove sestrice, zaputismo se i mi preko sedla Ričićkog Bila praznum do Rudolfinske ceste, a odavle do Mošunja naše polazne točke, kamo stigosmo već pod večer zadovoljni, osvježeni i obogaćeni divnim razgledom na područje Velike Kapele i njenih beskrajnih i čarobnih prašuma.

Kap. ĐURO PANY:

SUŠAK

REOVAČKA GREDA

Posjetiocu planinarske kuće H. P. D-a na Orjenu zaustavit će se prvi pogled, kad stigne na visoravan oko kuće, na golemoj kamenoj gromadi, koja se uzdiže sjeveroistočno od Orjenskog sedla, na kome je kuća sagrađena. To je oko 12 km duga gorska kosa, koja se proteže smjerom sjeverozapad-jugoistok, a počinje kod Vučjeg Zuba i svršava u Dragaljskom polju. Prije nego se spušta na tome kraju u dolinu, dijeli se u dva kraka, od kojih južniji seže do Crkvica, a sjeverniji silazi spram Mačje Stope, do bivše utvrde Dvrsnik.

U staroj specijalnoj karti je zapadna polovina te kose naznacena imenom Pazua. Najviši vrh je u istočnoj poli, nešto prije nego što se kosa dijeli u spomenuta dva kraka, a visina mu je 1770 m i nosi ime Reovci. Narod međutim zove Reovci cijelu kosu, a ime Pazua je vrlo malo rabljeno, dok najviši vrh zajedno sa strmom stijenom na južnoj strani zovu Reovacka Greda.

Reovačka kosa pada u cijelosti spram juga vrlo strmo, uz prosječnu visinu kose od oko 1730 m u Stakićev Do, koji je ispod Vučjeg Zuba oko 1300 m, a spram Crkvica nešto ispod 1000 m. Dakle je na toj strani relativna visina kose prosječno 600 m. Strmina je veoma velika, a baš ispod Reovačke Grede doseže maksimum pada i na tom predjelu gotovo nema vegetacije, dok je ostali dio rijetko obrastao muljikom, koja na strani Crkvica imade ispremiješan jasen i bukovinu. Sjeverna strana kose pada u Bijelu Goru uz manji pad i nema oblik glatke kamene plohe kao južna strana, već pokazuje oblik golemih stepenica, koje su najljepše oko Vučjeg Zuba, a nose naziv Kršljev Mramor.

Kad se motri Reovačka kosa sa planinarskog doma, vide se pomnijom pažnjom na cijeloj kosi mogućnosti za teži ili lakši uspon na kosu; jedino čini se, da je ispod Reovačke Grede uspon nemoguć, jer je cijela stijena gotovo posve glatka. Tek kad se uputimo automobilskom cestom spram Crkvica i dođemo do ispod Jarićeve kose, vidimo ispod Reovačke Grede, kako se okomito u dolinu spušta jedno točilo, u kome smo uvijek gledali mogućnost izravnog uspona na vrh. To nam je dalo pobude, da se odlučimo nas nekolicina proći kroz to točilo i da se popnemo na vrh Reovačke Grede.

Uspon na vrh.

Jedne subote poslije podne krenusmo nas trojica drugova autobusnom prugom do Risna, da odanle još iste večeri nastavimo do Crkvica, gdje smo kanili noćiti. U Grudi sreli smo našeg dobrog znanca, inženjerskog kapetana g. M. od vojno-geografskog zavoda iz Beograda, koji nam se priključio, čim smo mu objasnili našu nakantu.

Nas četvorica krenusmo iz Crkvica nešto iza 4 sata u jutro. Sunce još nije bilo vani i spuštali smo se djelomično slabo vidljivom stazom u Stakićev Do. Usput sretosmo jednog seljaka, koji nas je uvjeravao, da naša nakana nije provediva, jer da se ne može kroz točilo, ali mi smo se popodne uvjerili — i ako baš ne laka srca — da nije tako. Iz doline nastavili smo uspon na najjužniji dio Reovačke kose. Mjestimice pretvarao se je uspon u penjačku turu, pa je trebalo služiti se mnogo i rukama. Htjeli smo zadnji dio do vrha preko bila, ali to je bilo gotovo nemoguće radi velikih usjeklina i razlomljenih stijena. Nekih 100 m ispod vrha, na istočnoj strani, sastaju se spomenute već dvije istočne kose Reovaca i tu sačinjavaju jednu kotlinu, koja je puna velikih stijena i raspuklih stabala. To je predio, koji se odlikuje vanrednom romantikom. Na kosi ispod vrha s jedne strane ta kotačina, a s druge pogled na Bijelu

Goru, a na istoku Boka Kotorska sa Lovćenom. Svemu tome u pozadini Prokletija planina. Za četvrt sata našli smo se konačno na vrhu Reovačke Grede.

Odavle je lijepi pogled na gorsku kosu, što ju čine Vučji Zub, Prasa, Orjen, Crljena Greda, Jarićeva kosa, a u sredini tih čara bliješe se zidovi našeg doma na Orjenskoj Lokvi kao mala svijetla točkica.

Silaz po točilu.

Odmarali smo se kratko vrijeme, po običaju smo se slikali, napisali na vrhu crvenom bojom »HPD 1931« i tako svršiv svoju misiju, nastavismo put, tražeći prije svega ulaz u točilo, koje dođuše već od samog vrha počinje, ali odmah okomitim glatkim stijenama, koje nisu prohodne. Zaobišli smo prema istočnoj strani ove početne stijene i onda okrenuv natrag spram zapada prošli smo ispod vrha, prelazeći preko uskog traka, obraslog travom, bez kojeg bi taj prelaz bio nemoguć. Međutim prije samog spuštanja u točilo morali smo da svučemo cipele, jer nismo imali penjačke cipele, da pređemo kojih 10 m široku stijenu, koja više nije bila obrasla travom. Tako smo nakon pola sata silaza došli u gornji kraj točila i na našu prepast ustanovili, da je točilo pokriveno zdrobljenim kamenjem, i da je pad upravo tolik, da se kamenje samo od sebe ne ruši, ali čim ga takneš, da se spuštaju cijele lavine kamenja.

Prvih 100 m visine spustili smo se tako, da smo išli sasvim jedan tik do drugoga pa je kamenje došlo u punu brzinu tek ispod najnižeg; ali napreovali smi tek korak po korak a ispod nas zijevala je praznina, što je značilo, da nas čeka još strmiji dio. Mi smo se konačno tome radovali, jer smo pomicljali da ne će biti kamenja i da će biti bar toliko grmlja, da ćemo se moći rukama za nj zadrzavati. Na žalost nije bilo tako. Grmlja nije bilo, a kako valjda u točilo dopire malo sunca, kamenje je i ovdje zbog vlage raspucano i jako se drobi.

Dogovorili smo se, da ćemo ići pojedince, jedan za drugim, a prvi neka se spusti do prvog proplanka, gdje je zaklonjen od padanja kamenja, pa neka se odanle javi. Prvi je bio naš drug Nikola, inače veliki veseljak, ali ovdje nas je sve minulo veselje. Dok se je on spuštao, čuli smo samo lomljenje kamenja i kada smo došli na Orjensko sedlo, pričali su nam tamo, da se je donle čula grmljavina tih kamenih lavina. Slabi glas iz dubine javio nam je, da se je naš drug Nikola sklonio. Ja sam nastavio za njime pa onda treći, Dr. O. i zadnji kapetan. Ovaj je imao najteži posao, jer nije imao dosta gipke hlače, koje su mu smetale i morao ih je da svuče, kako bi mogao da bolje rastegne noge od stijene do stijene. Prošlo je tako

sat i pol za drugu stotinu metara. Na tome proplanku našli smo tragova divokoza, jer pitome koze tamo sigurno ne zalaze, pa se time obistinjuje naša konstatacija od minule zime, da smo u snijegu našli na Orjenskoj Lokvi jednake tragove divokoza.

Treća etapa bila je toliko neugodnija, što je dio stijene bio okomit a jedna partija dapače izbočena. Ali se kamen nije lomio. Tu smo mogli sva četvorica postepeno da napredujemo. Naš Nikola kao prvi, ja pa Dr. O. i posljednji kapetan. Baš sam bio pred izbočenom stijenom i predomišljao, da uprtnjaču objesim na nogu, jer me je na ledima vukla natrag, pa sam se bojao da izgubim ravnovjesje. Baš u taj čas pomakne mi se kamen ispod noge, a za njime cijela tuča kamenja. Prva pomisao bijaše mi drug Nikola. I čas iza toga čujem samo kroz lomljavu kamenja njegov povik. Čim se je uskoro kamenje smirilo, zovnem ga, ali od njega ni java ni glasa. U strahu, da mu se je što dogodilo, bila mi je nakana, da što prije dođem do njega. Naredio sam ostaloj dvojici, da se ne miču, dok ne dođem da ih zovem. Ne mogavši drukčije da se oslobođim na brzu ruku uprtnjače, zamotao sam brzo fotografski aparat u svoj kaput, sve to složio unutra i bacio dolje u provaliju na dobru sreću.

Odmah iza uprtnjače stao sam silaziti i kojih 50 metara ispod prvog mesta našao sam druga, kako je uvukao glavu u uprtnjaču, sakrio se u jednu udubinu i dočekivao dalnje gromade kamenja. Kasnije je pričao, kako se je našao u očajnoj situaciji i na brzu ruku izabrao ovo sredstvo obrane, a da bude stabilniji, podupro se je svojom palicom na jednoj pećini. Taj štap bio je od višnje, dosta jak; ali jedan kamen pogodio je taj štap i glatko ga rasporevio. Za moju uprtnjaču nije znao, kamo je odletjela, ali ispod nas bilo je još mnogo praznine, gdje je mogla da zapne. Na naš poziv dolazila su naša druga dva druga, pošli smo im u susret, da kod onog izbočenog dijela stijene preuzmemos njihove uprtnjače i tako smo sretno prebrodili i treću etapu Reovačkog točila.

Opasni dio silaza.

Četvrti dio bio je najopasniji. Od mesta, gdje se je bio zaklonio naš drug, izgledalo je ko da uopće nema silaza. Ispod nas posve glatka stijena, djelomično okomita a djelomično ispod nas ubočena. Nigdje ni najmanje pukotine, da se zadržiš. Tek kojih 20 m ispod nas ležalo je nabacano kamenje, koje se je razlomilo u točilu, ali i to ne na ravnoj, već na strmoj plohi. Najprije smo htjeli od naših kožnatih remena načiniti uže. Ali to nije davalo dovoljno jamstva za sigurnost. Onda smo pronašli ispod nas, koja 2 m niže, jednu pukotinu, gdje se je mogla staviti nogu, a dalje se činilo da je silaz

moguć; ali kako da dopremo tamo? Za ruke nije bilo uporišta. Pokazalo se da je jedini silaz na taj način, da se prijeđe na suprotnu stijenu, koja je bila oko 2 m daleko od našeg stajališta; ali je trebalo preskočiti otvorenu provaliju. Preko te suprotne stijene mogla se je dokučiti prije navedena pukotina, a tko bi bio tamo, mogao bi da podupre ostale, kada preskakuju na suprotnu stijenu.

Svukao sam cipele, da u čarapama imadem bolje uporište i sa malim odskokom dospio sam na protivnu stranu uz veliko oduševljenje mojih drugova. Spustiv se dolje do navedene pukotine, pružio sam rame drugovima, da se preko njega domognu i oni te suprotne strane. Kada smo bili svi na okupu, nastavili smo silaz do nabacanog kamenja, koje se je na licu mjesta pokazalo kao skup ogromnih pećina, koje je trebalo jednu po jednu zaobilaziti i penjati se preko oštih gromada. Tražili smo i našli najprije moju uprtnjaču, koja je pokazivala jasna tragove svog naglog spuštanja. Ova četvrta etapa do u Stakićevu dolinu bila je za naše izmorene kosti dosta neugodna, ali glavni dio bio je iza nas.

Punih šest sati silaza trebali smo kroz točilo. Već je davno minulo vrijeme za objed i naše društvo na Orjenskoj Lokvi, ne čuvši više grmljavinu kamenih lavina počelo je da razmišlja, da li smo nastrandali ili smo već prošli te opasnosti. Iz Stakićeve doline morali smo se uspeti na cestu i oko 5 sati popodne osvanuli smo na veselje naših znanaca kod novogradnje.

Malo prase na ražnju, rajčice sirove i lubenice, koje su se hladile u snijegu, to nam je bila nagrada za naš trud. Naš kapetan nije mogao da nastavi sa nama, već se je priključio svome drugu, te su automobilom krenuli u Crkvica a mi u pola sedam na večer pješke u Vrbanje. U pola osam bili smo u žandarskoj kasarni, gdje smo se okrijepili crnom kavom i u osam sati nastavili put u Grudu.

Kad smo bili manje umorni, prevalili smo bez napora taj dio puta za 3 i pol do 4 sata. Ovog puta bila je već polnoć, a mi niti u Mrcinama, tako da smo tek iza dva sata u noći bili u Grudi. Priznajem da smo sva trojica bili umorni. Prošli smo 22 sata neprekidno na nogama. U gostioni Trković okrijepili smo se i u 4 sata u jutro nastavili teretnim autom za Dubrovnik.

ŠTO TREBA PLANINAR ZNATI O VREMENU

»Hrvatski Planinar« donio je u brojevima 6—7. g. 1922. pod naslovom »Nešto o vremenu« neke podatke o prosuđivanju vremena unaprijed. Planinarska literatura posljednjih godina bavila se često ovim pitanjem. Zanimljive članke donosi planinarski časopis »Der Bergsteiger«, koji izdaje »D. u. Oe. Alpenverein« u godištu 1931. — Poučna priopćenja nalazimo u dnevniku »Grazer Tagespost« br. 220. g. 1932. i u švicarskom dnevniku »Der Uto«, što ga izdaje Schweizer Alpen-Klub. Naročito se pak ističu podaci u djelu »Meine Berg« od Luisa Trenkera, naklada »Neufeld i Henius« — Berlin.

Imade tu mnogo toga, što je jur u »Hrvatskom Planinaru« bilo priopćeno. ali imade i novih stvari, za koje držimo, da će naše čitatelje zanimati.

Iz navedenih priopćenja vadimo ove podatke: Treba uvijek lučiti ono, što imade znanstvenu podlogu, od onog, što se osniva bilo na vlastitom bilo na općenitom iskustvu. Planinar redovito ne posjeduje ni barometra, ni termometra, ni inih meteoroloških sprava, s pomoću kojih bi sebi mogao stvoriti sliku o vremenu za budućih dvanaest sati. Planinar, koji polazi u visoke Alpe, mora svakako računati sa vremenom.

Pretežni broj nesreća u planinama uvjetovan je vremenom. Ove bi se ne sreće znatno smanjile, ako bi planinar mogao sa sigurnošću predvidjeti, koje će vrijeme nastupiti budućih dvadeset i četiri sata. Sigurna prognoza je danas, na žalost, nemoguća. Ni meteorolog od zanata, kojemu je sveopće vremensko stanje poznato, nije kadar za pojedine krajeve sa sigurnošću proricati vrijeme za dan dva unaprijed. Oprezni planinar morat će svakako pribaviti neko znanje o meteorologiji, i to barem u toliko, da može čitanjem vremenskih karata prosuditi, što o vremenu imade očekivati. Nama danas slične karte ne stoje na raspolaganju; no naše planinarsko društvo sigurno će nastojati, da takove karte pričavi i da ih na zgodnim mjestima na sveopći uvid izloži.

Važno je u prvom redu motriti nebo. Crni oblak pun kiše pogibeljan je motritelju samo onda, ako nije jošte prošao preko stajališta njegova i ako istodobno vjetar ne struji u smjeru prema motritelju. Drugi su važni moment vjetrovi. Tu valja lučiti vjetrove gornje i dolnje. Za smjer vjetra mjerodavni su gornji vjetrovi. Nestalan vjetar, koji svoj smjer u kratkom roku mijenja, najavljuje redovito nestalno vrijeme. Ako se u visini opaze vjetrovi, koji struje raznim smjerom, može se sa sigurnošću računati sa kišom. Kao pravilo vrijedi: vjetar preko dana struji od dola prema brdu, a po noći obratno, naravno ako nema depresije. Poremeti li se takovo strujanje, valja računati sa promjenom vremena.

Kod nas slovi vjetar jugozapadnjak kao pogibeljan, a sjeveroistok kao predznak za dobro vrijeme. Ako za kiše prevlada sjevernjak, sigurno će se nepogodno vrijeme promijeniti. Neprijatan je za planinare kod nas vjetar iz jugozapada — mi ga zovemo »jugo«, a u Alpama ga zamjenjuje »Föhn«. Takav vjetar je u proljeće povodom odronu snijega, pa ga zato Nijemci nazivaju »Lawinenwetter.« Za trajanja takovog vjetra valja se kloniti gorskih obronaka.

Važan je također vidik. Čist vidik nije povoljan predznak dobrog vremena. Ako se koji predmet na obzoru (stablo, gora) pričinja kao osobito bliz, te se ističe oštrim konturama, onda se mora računati sa kišom. Prikazuje li se taj predmet kao udaljen sa slabim konturama, onda će nastupiti stalno vrijeme. Za naše planinare vrijedi u tom pogledu Sljeme kao mjerilo.

Slično se smatraju neke gorske kose kao proroci vremena. Za nas vrijedi kao takav Klek, a za Posavinu Motajica. Ako se sa južne promenade na Griču vide izrazite konture Kleka, nastupit će loše vrijeme. Ako se u rano jutro na zapadnom obzoru pojave prozirni dugoljasti oblaci sa nasadenim tamnijim glavicama, koji se oblaci redovito brzo gube, to će makar i uz vedro i modro nebo za dvanaest sati nastupiti teško nevrijeme.

Ovakove pojave su od osobite važnosti u visokim planinama, jer ljeti najavljuju oluje. Naslažu li se u ljetno doba na zapadnom obzoru gromadni oblaci, koji se razgranjuju poput kišobrana ili nakovala, to se može sa sigurnošću računati sa kišom. Pojave li se u proljeće, pa čak do mjeseca kolovoza na gorskim obroncima magle, koje su kod nas posljedica morske vlažne zračne struje, nastupit će vjerojatno naoblaćenje i kiša. Nastupi li nakon višednevne kiše naglo preokret na lijepo, to je takova pojava obično kraško-trajna i obratno, ako nakon višednevног lijepog vremena nastupi kiša, bit će to samo prelazno.

Za prosudjivanje vremena unaprijed treba računati sa nekom ustrajnošću. Traje li lijepo i suho vrijeme kroz više tjedana, to ne će preokret nastati preko noći, nego će nastupiti neki prelazni stadiji i obratno. Mirujući visoki oblaci (cirrus) nisu pogibeljni, dok slični oblaci strujeći od zapada prema istoku znače sigurnu kišu u kratkom roku. Prozirni oblaci, ma i u gromadama redovito ne donose kišu, dok su gusti oblaci u više slojeva pogibeljni. Gusti oblaci neobičnog oblika su predznak za oluje i nevrijeme.

Ako je nevrijeme na putu, miruju ptice i životinje. Pastiri u planinama tvrde, da će, ako blago pase nizbrdice, biti kiše, dok seljak prisiže na pauku kao sigurnog proroka vremena. Ako pauk nepomično i lijeno sjedi na svojoj mreži, sigurna je kiša; ako pauk za vrijeme kiše opet počinje raditi, bit će kiši skoro kraj. Ako pauk u predvečer radi na promjenama svoje mreže, sigurna je vedra noć.

U visokim planinama nama se često dešava, da krpe magle zaviju vrške; magla uz to naglo pada i poprima tamnu boju. U tamnom zaledu pojave se kasnije svijetle krpe, što sve znači, da će za kratko vrijeme, makar momentano i vlastita potpuna tišina, nastupiti teško nevrijeme. Magla u gorama iziskuje oprez. Ako je zrak pun vlage, ne treba vremenu vjerovati. Ako se nebo ističe osobitim modrilom i ako to modrilo prelazi čak u zelenkasto, sigurna je skora kiša. Modro, ali ne premodro, nebo bez oblaka uz suhi zrak i slabo strujanje vjetra u jutru, sigurni su znakovi za lijep dan. Rumenilo na nebū u ranu zoru znači kišu za dvadeset četiri sata.

Kod planinarenja u visokim gorama treba uvijek rano krenuti na put i valja putovanje tako udesiti, da se za vremena običajnih ljetnih oluja (4 h—6 h poslije podne) planinar već nalazi na povratku, pa da je napustio pogibeljan kraj.

Uz ova općenita pravila važno je tekom planinarenja vrijeme stalno i pravodobno motriti uz uporabu barometra i na pojedinim postajama uzeti uvid u vremensku kartu, a treba i voditi brigu o iskustvu prasjedilaca odnosnih krajeva. Temeljima za prognozu vremena jesu: gibanje barometra — smjer vjetra — količina vlage — oblik oblaka — sveopća razdioba tlaka i lokalno iskustvo.

Za barometar vrijede ove upute: Za vrijeme putovanja valja gibanje barometra bilježiti svaki sat. Padanje i dizanje barometra mnogo je važnije za planinara nego momentani položaj. Kod visokog tlaka može se redovito računati na suho, a kod niskog tlaka na vlažno vrijeme. Tu imade naravski i iznimaka.

1. Raste li barometar unutar nekoliko sati za 4—6 m/m, to lijepo vrijeme ne će dugo potrajati.

2. Raste li barometar tekom cijelog dana postepeno za nekoliko milimetara,

može se na lijepo vrijeme računati. Trajanje lijepog vremena stoji redovito u nekom razmjeru sa porastom tlaka.

3. Raste li barometar samo tekom jednog dana, to lijepo vrijeme ne će dugo potrajati.

4. Raste li barometar kroz više dana polagano i jednolično, potrajat će lijepo vrijeme kroz niz dana, naročito ako uz to vjetar kreće prema sjeveru.

5. Raste li barometar, pa ako vjetar južnjak istodobno prelazi u zapadnjak te konačno struji sa sjevera, stalno je lijepo vrijeme.

6. Poraste li barometar kod sveopće tišine i obilja vlage u zraku — na iznimnu visinu, valja računati sa maglom, koju redovito izmjenjuje lijepo vrijeme.

7. Ako barometar naglo ili u skokovima raste i ako se u isto vrijeme pojavi kratkotrajno padanje, valja računati sa nestalnim vremenom. Isto vrijedi ako barometar naglo ili u skokovima pada i ako se u isto vrijeme pojavi kratkotrajni porast.

8. Pada li barometar, to se mora računati sa oborinama; naročito ako vjetar sa sjevera ili istoka prelazi u južnjak, odnosno jugozapadnjak.

9. Polagano i trajno padanje barometra najavljuje oborine, koje će to dulje potrajati, ako padanje ustraje. Jako i naglo padanje najavljuje jakе oborine i oluje.

10. Naglo ali neznatno padanje barometra uz tišinu i visoku temperaturu, naročito ako istodobno vlaga u zraku raste, znači u ljetno doba nevrijeme i vlagu.

11. Ako barometar između 10.30 h i 11.30 h prije podne trajno pada, bit će oborina itd.; ako uz to zavlača zapadnjak, u roku od 24 sata; a ako zavlača istočnjak ili sjever, u roku od 40 sati. Raste li barometar poslije podne, makar i neznatno, razvedriće se nebo, ali samo prelazno. Pada li barometar poslije podne u neznatnoj mjeri, ne treba to smatrati lošim znakom, jer je to redovito u vezi sa temperaturom. Padanje barometra prije podne je uvijek pogibeljnije.

U vrijeme ski-sezone zanimat će naše čitatelje kretanje snijega. Snijeg pada kod nas u listopadu i studenom samo iznimno. Redovito imademo snijega u prosincu, siječnju, veljači i ožujku.

Snijeg u mjesecima listopadu, studenom, prosincu i ožujku nije stalan; brzo se tali, pa tako za skijanje dolaze samo mjeseci siječanj i veljača u obzir.

Slijedeća skrižaljka prikazuje nam kretanje snijega tekom zadnjih 20 godina:

Dani sa snijegom	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1928	1929	1930	1931
Ukupni dani sa snijegom	14	8	13	6	30	17	17	13	14	16	17	17	12	16	8	19	11	23
Prosinac . .	4	2	2	—	9	3	4	6	4	2	4	1	2	6	3	5	6	2
Siječanj . .	5	4	3	—	11	3	8	1	2	8	3	4	2	6	2	8	1	4
Veljača . .	2	—	—	—	5	4	1	—	3	2	6	8	2	—	1	3	4	7
Ožujak . .	2	2	3	5	3	1	2	4	—	3	—	4	1	4	2	—	—	8

Arit. sredik godišnje temperature iznosi u tom razdoblju u Zagrebu plus 9.5 stup. C.

Najstrožija zima nastupila je godine 1929, kad je sredik u mjesecu veljači spao na minus 11 stup. C., dok se redovito kreće oko minus 3 stup. C. Najtoplija godina bila je g. 1922.

Za skijanje bile su prikladne godine: 1913, 1915, 1917, 1919, 1922, 1926, 1929, i 1931., t. j. tekom osamnaest godina njih osam.

ING. JOSIP NEUMANN:

ZAGREB.

OPET — SLJEME!

Težnja »Hrvatskog Planinarskog Društva« za uščuvanje šuma na Medvednici osniva se na dubokoj spoznaji, da su one od presudne važnosti za grad Zagreb i za zdravlje njegova stanovništva. Samo šumovitom Sljemenu imade Zagreb zahvaliti svoju ugodnu klimu. Sljeme i njegove šume štite ga od proloma oblaka, tuče, poplave i žestokih sjevernih vjetrova. Rijetko koji grad ima u tako neposrednoj blizini, jedva 6 km zračne linije, ovako krasno izletište, koje u svako godišnje doba svojim planinskim čarima pruža izletniku odmor, oporavak i užitak na čistom i svježem gorskom zraku. Ipak je trebalo mnogo borbe i mnogo dokazivanja, da se općenito usvoji ispravno naziranje o šumskom gospodarstvu na Medvednici i o pravoj svrhi Sljemena. Valjalo je iznova započeti borbu oko dva načina šumskog gospodarstva: da li preborna ili oplodna sječa. Već godine 1913. za vrijeme načelnikovanja gosp. arh. J. Holjca podnosi gradskoj općini »Hrv. Planinarsko Društvo« svoju predstavku na inicijativu tadašnjeg svog tajnika g. V. Čmelika, poznatog šumarskog stručnjaka, i zalaže se za prebornu sječu, t. j. da se izmjenočno sijeku prebiranjem samo u tu svrhu odredena pojedina stabla, a nikako čitavi kompleksi. Ova predstavka bila je usvojena, i u njezinu se duhu rukovodilo šumsko gospodarstvo gradske općine do 1907. Iznenada prevlada tada drugo naziranje i provodi se oplodna sječa. Za cijelo ovo vrijeme od godine 1909. do tada nije gradska općina vodila o tome računa, da su šume na Sljemenu već godine 1909. na osnovi zakonskih propisa iz godine 1852., uvrštene u red zaštitnih šuma.

Zaboravljuju se sasvim strašne posljedice ovakogog šumskog gospodarstva, koje su se gorko iskusile kroz dvadeset godina, kad je poslije 1870. do gola posječen dio Sljemenske šume od Sv. Jakova do današnje piramide. U to vrijeme poplavljivale su Zagreb čak do Jelačićeva trga bujične poplave nakon redovitih proloma oblaka sa tučom, koje su uništile mnoge vinograde i polja oko Zagreba. Tek nakon članka »Sljemenska šuma u opasnosti« s apelom na načelnika Dra. Srkulja u »Jutarnjem Listu« od 7. V. 1929. zaredali su očevidi šumarskih stručnjaka na Sljemenu, a njihova mišljenja bila su u glavnom suglasna sa stanovištem H. P. D. iz godine 1913. No borba traje dalje. Šumarski stručnjak Ing. Josip Grünwald svraća na to gospodarstvo pozornost svojim člankom u »Novostima« godine 1930. »Zagrebačka gora u ozbiljnoj opasnosti«; isto tako sveučilišni profesori gg. Dr. A. Petračić i Dr. A. Ugrenović svojim stručnim izlaganjem u članku »Sudbina Zagreba vezana je o Zagrebačku goru i njene šume« u »Jutarnjem Listu« od 1. III. 1930. S tim se mišljenjem složio i gradski nadšumar g. A. Luštek, koji je g. 1930. javno ustao u »Jut. Listu« od 16. VIII. 1930., protiv ogoljivanju šumica na Jelenovcu i Kraljevcu i predložio, da se one imaju tretirati kao Zagrebačka gora, koja je po zakonu uvrštena u red zaštitnih šuma. Sva ova stručna naziranja u mnogom se slažu sa

stanovištem opširno obrazložene predstavke HPD iz godine 1930., koju je saставio predsjednik gosp. Josip Pasarić, na ondašnjeg načelnika g. Dra. Srkulja sa svrhom, da se osujeti do skrajnosti fantastična ideja o parcelaciji Sljemenja. Gradska općina imala je u tu svrhu odstupiti (prodati) privatnicima oko 200 jutara šumske površine u svrhu izgradnje ljetnikovaca, sanatorija, oporavilišta, hotela, gostiona itd., i to sve u predjelu, gdje su vrela djelomično potpuno preahnula, a djelomično oslabila, gdje dakle nema vode.

Unatoč stanovištu odličnih šumarskih stručnjaka, da se šume na Sljemuenu imadu smatrati zaštitnima, gradska općina i dalje sijeće šumu prema gospodarskoj osnovi iz god. 1927., i uzima ozbiljno u pretres osnovu o parcelaciji Sljemenja. Bitna promjena nastaje tek nakon odlučnih članaka u »Večeri«, »Novostima« i »Jutarnjem Listu« god. 1932., u kojima se traži, da se dotadašnjem gospodarenju u gradskim šumama učini kraj, te da se za šume na Sljemuenu izradi nova gospodarska osnova na temelju principa: da se Sljeme proglasiti prirodnim parkom — perivojem poput Maksimira i Tuškanca.

Nakon ponovnog konsultiranja sveučilišnih profesora gg. Dr. Nenadića, Dr. Petračića i Dr. Ugrenovića, gradski načelnik g. Dr. I. Krbek prihvatio je njihovo mišljenje, da se zagrebačka šuma proglaši zaštitnom šumom — šuma perivoj sa prebornom sjećom, te je konačno ova spasonosna osnova prihvaćena i u gospodarskom odboru gradskog zastupstva.

Ali: tek što je ovo za grad Zagreb tako važno pitanje bilo konačno riješeno, opet se poput aveti diže nova opasnost, da osujeti nastojanje H. P. D-a i odmora i oporavka željnih zagrebačkih građana. Središnji ured za osiguranje radnika zahtražio je od gradske općine 2 jutra na Sljemuenu za proširenje svoga lječilišta protiv tuberkuloze. H. P. D. se mnogo shvaćanja prati rad i nastojanje Suzora, cijeni njegovu socijalnu i humanu zadaću, ali u ovom slučaju zastupa opće prihvaćeno stanovište, da valja bolesne odijeliti od zdravih. Grad Zagreb danas broji preko 200.000 stanovnika, od kojih veći dio nakon dovršenog radnog tjedna željno traže odmora i oporavka u gradskim šumama na Medvednici, gdje ga i jedino nalaze. Valja uvažiti da su ovi izletnici iz najšireg sloja pučanstva, kojima nije moguće odvesti se u udaljene planinske krajeve. Njima ovo nedjeljino planovanje i planinarenje po Sljemuenu nadomještava i dopust i ljetovanje. Na hiljade ih susrećemo po hladovitim puteljcima uz svirku i pjesmu, kako se razdragani i sretni, mlađi i stari, uspinju po strmim stazama sve više i više, da se što prije domognu grebena i visoravn i uzmognu tamo sunčati i odmarati, sakupljajući nove snage toliko im potrebne za život. Ili zimi kad bezbroj skijaša uz ciku, smijeh i vrisak, rumeni i obijesni kao nestošna djeca na svojim dugim daskama sa manje ili više spretnosti kližu i padaju po debelom nijegu, uvijek zadovoljni i sretni, jer su se podigli nad sivu i tužnu svakidašnjicu i utonuli u igru, koja jedino znači odmor i oporavak.

U takvu sredinu htjeti smjestiti još jedno lječilište za plućne bolesti, odnosno povećati ga sa 2 jutra zaista je nespojivo s interesom normalnog razvijanja grada Zagreba.

Sačuvajmo Sljeme kao šumski perivoj i ostavimo ga planinarima i izletnicima, a gradimo sanatorije po Gorskom Kotaru, koji klimatski i s obzirom na svoju dobru željezničku vezu i izvrsnu cestu imade sva potrebna obilježja, da bude u tu svrhu izabran. Zašto koncentrirati lječilišta infekcionalih bolesti u omiljenom i brojno posjećivanom izletištu Zagrepčana, dok istovremeno sami bolesnici na plućima, kojima to sredstva dozvoljavaju, odlaze radje u prostrani Gorski Kotar. Zastupati stanovište proširenja Brestovca znači isto, kao da bi tko bio zagovarao proširenje Zakladne bolnice na Jelačićevom trgu, dok je cijeli Zagreb već kroz

decenije nastojao preseliti bolnice na periferiju grada. I kako se konačno uklonila Zakladna bolnica, doći će i vrijeme, da će tome dorasla generacija maknuti i Brestovac sa Sljemetom. Zašto dakle dozvoliti proširenje ili multiplikaciju Brestovca?

SUZOR raspolaže Klenovnikom, pa i drugim plućnim lječilištima, koja se daju proširiti. Nigdje se na svijetu u zaštitne parkove ne smještaju lječilišta za infekcione bolesti. Ovakovi se parkovi pomno čuvaju, gaje i njeguju; u njima se grade putovi, staze i zaštićuju izvori. Jedine gradevine, koje se u njima podižu, jesu hoteli, planinarske kuće na većim razmacima, skloništa i naprave za zaštitu i prehranu divljači.

Zašto se tako ne postupa i sa Sljemetom? Nema nikakva opravdana razloga, da za volju nekolicine, a u protuslovju s interesima grada Zagreba pobijedi drugačije shvaćanje pojmova o svrsi i zadaći Sljemenske šume, o njenim šumskim kompleksima, koji su i zakonom proglašeni zaštitnom šumom sa prebornom sjećom — šumskim parkom.

Ove šume trebaju i moraju ostati zaštitni i obrambeni pojas grada Zagreba, njegov bogati reservuar svježega i zdravoga zraka, izletište, igralište i planinarsko športsko poprište.

Neka se na Sljemetu grade planinarske kuće, škole na slobodnom zraku za slabunjavu djecu, sve to na većim razmacima, neka se obnove i dalje izgrade staze i putovi, kojih današnji zapušteni izgled u svakom posjetiocu pobuduje mišljenje, da grad Zagreb još uvijek ne shvaća i nedovoljno cijeni značaj i pravu svrhu Sljemetena. Gradsko zastupstvo ne bi smjelo donijeti odluku u ovom pitanju, a da prije toga ne konsultira stručne i zainteresirane forume. Važno je u tom predmetu stanovište »Liječničkog zbora«, »Liječničke komore«, »Inžinjerske komore«, šumarskih stručnjaka i H. P. D-a. Samo ovako donesenom odlukom bit će zaštićeni interesi Zagreba i njegovih građana i zajamčen njegov budući razvitak na osnovu prirodnih preduvjeta, koje u tolikoj mjeri posjeduje.

Načelno stanovište H. P. D-a, da na Sljeme ne spadaju sanatoriji za infekcione bolesti, već osim planinarskih kuća jedino hoteli i zračna odmarališta — potpuno se podudara s autoritativnim mišljenjem, što ga je prije 34 godine (1899.) »Zbor liječnika Hrvatske i Slavonije« izjavio na upit H. P. D-a: da je naše Sljeme prikladno za gorsko lječilište i oporavilište, a ne za sanatorij za plućne bolesti, kakav je nekoliko godina kasnije podignut u očitoj opreci s ovim stručnjaci mišljenjem i tadašnjim načelnim stanovištem H. P. D-a.

S time u vezi doznajemo iz javnih glasila nevjerljatu vijest o produženju automobilske ceste od »Doma gradskih namještenika« do na vrh Sljemetena — do piramide. Zar smo se toliko udaljili od prirode i izgubili svaki osjećaj o narušavanju njene harmonije i ljepote, da čak H. P. D. mora ustati na obranu protiv ovakova grubog i neestetskog razaranja prirodne ljepote samoga vrha, najljepše točke na cijeloj Medvednici. Najsmjelije zasnovane alpske ceste vode svuda samo do ispod vrha. U cijelom svijetu vodi na najviši greben gorskih lanaca, a pogotovo na najvišu točku samo uski puteljak za pješake. Nenapadno i diskretno vijugaju se te okuke ili strme stazice, da onda triumfalno izbiju na samu čistinu vrha, prepustajući samom vrhu da bliješti i fascinira sa cijelom svojom uzvišenom ljepotom, kojom ga je rasipno priroda obdarila. To pobuduje ono neobično lijepo i skladno raspoloženje, koje nas podilazi kad stignemo na vrh; to je ona nagrada, onaj dar, što nam ga priroda daje za pretrpljeni napor i izdržljivost.

Nakon nedavno obavljenog očevida na Sljemetu H. P. D. poslalo je gradskoj općini podnesak, u kojem se uz ostalo moli obnova zapuštenog puteljka, što ga je prije više od pedeset godina pokojni gradski inžinjer M. Lenuci izveo

od tadašnje gradske kuće (Tomislavov Dom) na piramidu, da bi mogli danas izletnici i automobilisti dovezavši se na Sljeme stići za samih 10—15 minuta ugodne šetnje bez naročite opreme od ceste do piramide. Ovaj opravđani predlog, za čije udovoljenje treba neznatna sredstva i kojemu još do danas nije udovoljeno, mora da je izazvao onaj nemogući, skupi i potpuno suvišni prijedlog — produžiti autocestu na sam vrh i time degradirati vrh Sljemena na autostanicu sa svim njezinim nemilim popratnim pojavama.

Uvjereni smo, da će se ovaj prijedlog uvažiti te time sačuvati Sljeme gradu Zagrebu neokrnjeno sa njegovom prirodnom, klimatskom, higijenskom, hidrološkom, turističkom i estetskom funkcijom.

PLANINARSKO SKIJANJE*

Okretan skijaš ne mora još ni iz daleka da bude iskusan i jednak dobar skijaš. To se osnovno načelo za čudo vrlo rijetko priznaje. Matador na dolinskoj livadi, pa ma bio i te kako spretan, samo je iznimno isto tako vrstan na visokoj gori. Do tri puta treba promisliti, koga ćemo uzeti za druga, kad polazimo na skijaški uspon na visoke gore.

A gore? Studen, snijeg i kratkoća dana, pa možebiti i vrijeme mogu do toga dovesti, da se bezazleni usponi za čas pretvore u takove pothvate, koji svojom zbiljom i teškoćom nimalo ne zaostaju za zahtjevima ljetnoga visokogorskoga uspona u području ledenjaka na visini od 3000 m. Među onoga, što obično ljeti zovemo visokogorskim činom, valja zimi sniziti najmanje na 1500 do 2000 m. Lavine (usovi), bura, studen i umor mnogo su strašniji zimi, nego se obično misli, jer tada nema nikakve razlike, da li te što takovo stigne ljeti na 3500 m ili zimi na 1500 m. Svemu tomu odoljeti ili bolje još se u pravi čas ukloniti moći će tek onaj, tko to ima na pameti. Tko hoće da se na skijama penje na visoke gore, mora — to je kategorička zapovijed — prije toga da bude planinar u ljetno doba ili da takova uzme za vodiča. Tek u drugom redu valja da bude skijaš.

A tko je pravi planinar? Treba taj da ima zdravo, otporno i jako tijelo. Potrebno je da vježba i iskušava svoju izdržljivost i jakost volje, da može odolijevati svima naporima i opasnostima, koji ga mogu zateći na skijaškom usponu u gorama. Pri izboru uspona treba u prvom redu najpomnije da pazi na dnevne i vremenske prilike. Bolje je otkloniti na vrijeme nedorasla pratioca — u tome se vrlo često griješi — nego da se zatim dovede u tešku opasnost zdravlje i život cijele skupine. Samo prije polaska čovjek ima pravo da bude sebičan — potom je bezuvjetna dužnost — planinarsko drugarstvo.

O prema. Iskusan ljetni planinar malo će mijenjati na svojoj zimskoj opremi.

Odijelo mora odgovarati svojoj svrsi. Odijelo po modi ili što se nosi kod five o'clock teas, može da dobro pristaje u hotelske dvorane ili na skijaško vježbalište, ali vrlo rijetko na pravi skijaški izlet u visoke gore. To vrijedi osobito za ženski svijet. Odijelo može biti pristalo i ljepušno, a da uz to ipak odgovara svrsi. (Uostalom u tome nisu ni muškarci mnogo bolji). Iskustvo uči, da debela, topla odjeća nije osobito poželjna, što više, može da bude loša.

* Ovu kratku i jezgrovitu uputu o planinarskom skijanju donosimo iz brošure »Ski-Taschenbuch«, što ju je ovih dana izdalo »Njemačko-austrijsko alpinsko društvo« za svoje članove, kojih ima sada oko 250.000. Ur.

Pravilo je: što više tankih slijeva jedan nad drugim. Između njih je zrak, grijan tjelesnom toplinom. Ni močkina ne prodire tako lako i potom se bolje suši. To vrijedi za hlače, čarape, bluzu, rublje i rukavice. Ogrtači od gusta tkiva i dvostruko rublje potrebni su na izletima, koji traju dulje od jednoga dana. Snijeg ne smije da prodire u cipele: zato treba na donji dio nogu staviti povoje ili doljenice (gamaše). Svaki iskusni planinar skijaš nosi u uprtnjači vazda dva para rukavica: jedan par može ne samo da se smokri, nego ga čovjek može lako da izgubi. Zato ih poznati skijaški majstor Bilgeri kao malo dijete vješa na užicu oko vrata.

Cipele: Kako su za planinarenje potrebne planinarske, tako su za skije potrebne skijaške cipele. Razlikuju se poglavito okovom, kojega kod potonjih ponajviše nema. Što dakle treba učiniti? Ne preostaje drugo, nego da se skijaške cipele okuju čavlima ili da se nose sobom dereze, ili da se odabere takov vez, u kojem se okovana planinarska cipela nepomično i čvrsto drži. To je uostalom stvar ukusa. Sigurno je, da se sā posve neokovanim popratima može jedva na kraj izaći na duljem skijaškom izletu. Treba imati na umu zaledene klance, oštре bridove stijena itd.

Skije: Prije su pravili preduge i preuske diskе; u tomu je bila glavna krivnja, što naši đedovi nisu dvadeset godina prije poznavali skijanje. Sada se grijesi na obratnoj strani: prave se preširoke. Prava je širina: 7 do 9 cm, a dužina takova da vršak lagano segne u dlan u vis pružene ruke. Sve drugo, što je više od toga, nije dobro. Naprotiv za početnika i za ljeto naprosto su idealne posve kratke, oko 1.20 m duge, ali zato 12 do 15 cm široke skije.

Građa skija je također jako ovisna o ukusu. Skije od jasena obično su lakše, ali ujedno mekše nego one od hikori-drveta (američkog oraha), zato potonje unatoč višoj cijeni vole kupovati oni, koji skije rabe često i u različnim vrstama snijega. Budući da se na tvrdom (smrznutom) snijegu rubovi donje plohe jakštroše, pribijuju se u novije vrijeme — po primjeru predratnog vremena — na donju plohu rubova zaštitne čelične šipke, koje se malo troše i olakšavaju pravilnu vožnju. (No tko iole može, neka se kani te zaštite rubova i radije neka smiće svoje rubove po snijegu.)

Vez bit će vazda, dok postoje skije, najviše sporna stvar skijaške opreme. Stalno određenog »alpinskog« veza uopće nema, pa zato se mora svatko sam odlučiti, kojemu će vezu dati prednost. Ipak su neke osnovne upute vrlo važne:

1. Vez mora posve točno prileći uz cipelu. Zato treba da ga udesi uz stopalo vješt majstor. Nije nipošto potrebno, da skijaš može pokleknuti na prikopčanim skijama.

2. Vez mora da čvrsto drži, da se protiv volje ne razriješi. Tomu služi dobar, ne protrlijan remen, dobri zaponci i nategači.

3. Vez mora biti takav, da se pojedini dijelovi mogu lako izmijeniti i izvan radionice (na snijegu, u buri i studeniji). Treba na to paziti, da se u svakom slučaju, dogodilo se što mu drago, mogu skije dugim remenom opet privezati na cipelu. Probušena rupa!

Štapići. Drugo najvažnije sredstvo za kretanje jesu ruke, kojima skijaš drži štapove. Sada se rabe dva štapa. Prije rata bio je u običaju samo jedan štap. Taj je kod silaza sa visokih gora u klancima i na strmim obroncima još danas mnogima bolji nego dva štapa, ali kod ulaza donosi veliku poteškoću i nepotrebno naprezanje. Prava im je duljina, ako sežu do prsiju, i to jednako za ravninu kao i za obronak; nešto veća ili manja duljina može dobro pristajati za vježbanje na dolinskoj livadi; ali u gorama ne mogu se takvi štapići rabiti. Ti štapići služe za razne svrhe: kao putnički štap sve do mosta na ledenjaku, ka-

motka pri podizanju i osiguranju šatora, pa zato se kod nabave manje pazi na njihov izgled nego na čvrstoću, zato se kupuju štapovi od ljeskovine ili bambusa. Uška na vrhu štapa treba da bude od kože i tako udešena, da ne priječi optok krv. Snježni koturi na donjem dijelu štapa ne smiju biti — čime se razlikuju od prijašnjih — preveliki, a jedan od njih ima biti takav, da se može skinuti. Šiljak treba da bude od željeza ili čelika, vazda oistar i ravan. Dugi zavinuti šiljci, što se u novije vrijeme nudeaju, nisu podesni za planinarsko skijanje.

Svatko će potvrditi, da unatoč dvjema rukama, odnosno štapovima uspinjanje na goru sa dobro voštenim skijama nije posve čisti užitak. Kod toga se skijaš pomaže zaštitnim sredstvom protiv klizanja natraške. Ali i tu ljudi nisu još pronašli ono, što toj svrsi najbolje odgovara. Vosak za klizanje iziskuje tako veliko iskustvo i ishitrenu tehniku u postupku, da su tomu vješti samo »odabrani« pojedinci. Čini se, da su za to dosad najbolja krvna iz tulnjeve kože. Treba izabrati dosta široke (6 do 7 cm) prutke, koji ne moraju biti od jednog komada, ako su dlake jednakе guste i teku usporedno sa rubom kože; kratka dlaka je bolja od duge. Krvna protiv lijepljenja zahtijevaju vanredno brižljiv postupak i metode pričvršćivanja, koji se na velikoj studeni rijetko mogu provevesti. Planinaru skijašu podesnije je krvno sa zaponcem ili način pričvršćivanja kao na Bilgeri-skijama sa jezićem, koji se protakne kroz skije, čime se oba načina zgodno spajaju. Osim krvne ima još drugih pomagala: pojasi, plišne vrpce, prutci od gume, a za nuždu služe omotane lavinske vrpce, podvezane omorikove grančice, pače komadići; leda — ali ova sredstva sprečavaju ne samo klizanje natrag, nego svako klizanje uopće, ako i omogućuju uspinjanje na goru.

Tvrdo željezo, što se pokraj veza na plohamu skija s obje strane pričvršćuje, čelični listići, koji odozdo zadiru 1 do 2 cm u snijeg, a dugi su 20 do 30 cm, te se mogu skinuti, vrlo su zgodna pomagala kod prelaza preko dugih i zaledenih strmih obronaka.

Lavinske vrpce, 15 do 30 m duge, a crvene boje, pleteno uže, debelo 4 do 7 mm, ne smiju manjkati ni u jednoj uprtnjači planinara skijaša, a moraju se zaista privезati i za sobom vući ako je čovjek prisiljen da zađe u područje, u kojem prijeti opasnost od lavina. Mnogi bi se bili spasili od smrti, da su ih zatrpane u snijegu još na vrijeme našli s pomoću lavinske vrpce.

Općenito je poznata činjenica, da su mnogo upotrebljavana šatorska vreća Zdarskyja, ili usavršeni krov kabаницa od Sohma postali priješko potrebni opremni dijelovi zimskog planinara, koji su uopće tek omogućili mnoge uspone u visoke gore sa noćenjem u šatoru ili nepredviđen boravak pod vedrim nebom bez opasnosti po ljudski život.

Hoće li planinar ponijeti na skijaški uspon dereze, cepin i uže, to ovisi o vrsti zasnovanog pothvata. Svakako treba na to paziti, da se skijaški štap ne zamijeni cepinom. To ne valja ni tada učiniti, ako se na cepin pričvrsti snježni kotur. To bi značilo, da se posve krivo shvaća svrha i zadaća cepina kao sredstva za osiguranje. Inselin-lopatu iz duraluminija, uporabivu za svako kopanje u snijegu ili tavu, koja se može rastaviti u držalo i lopaticu, mora planinar skijaš nositi sa sobom, ako skupina polazi na veći skijaški uspon.

Napokon su priješko potrebna još ova sredstva: dobre snježne naočale, sa crveno-žutim stakлом, mast za lice, vosak za mazanje i pribor za popravak skija.

Gorske opasnosti. Planinarskom početniku i laiku gore su u zimsko doba podmukao elemenat, a za iskusna planinara nema ništa otvoreno i jasnije nego što je zimski gorski svijet. Za nj gore imaju samo opasnosti, a njima znade da svojim razborom odolijeva. Pri tom valja lučiti slučajnu sreću, koja se

JUZNI VELEBIT: MOTIV SA TULOVIH GREDA

Foto: J. Horvath

ORJEN: GLAVICA S OKOLNIM PLANINAMA

Foto: J. Horvath

ORJEN: ORJENSKA LOKVA SA PLANINARSKOM KUĆOM HPD-a

Foto: J. Horvath

ORJEN: POGLED SA VRHA NA GNJILU GREDU I STIROVNIK (LIJEVO)
I KOSU JASTREBICE (DESNO)

neiskusnima srećom tako često dešava i onda, kad najlude stvari čine, od čina prokušanih planinara što im ga pruža iskustvo.

Takove zimske opasnosti u gorama jesu ove: 1. P a d a n j e k a m e n j a, koje nastaje naravnim kršenjem kamenja, pa je stoga u vrijeme jakih promjena temperature u kasnu zimu osobito opasno, prema prilikama također u nižem području. Planinari se mogu ukloniti toj opasnosti time, što opasna mjesta prođu što više moguće prije nego što stijene ogrije sunce i to u velikim razmacima i sa što većom brzinom.

2. L a v i n e, koje su za planinare skijaša jedna od najopasnijih pojava. Treba imati na umu: svaki obronak sa nagibom od preko 23 stepeni već iziskuje izvjesni oprez. Pazi: ne postoji zaista nijedno uporabivo mjerilo za nagib, a potom nema ni norma za opasnost od lavina na nekom obronku, van ako bi se točno pretražio obronak od najviše do najniže točke. Nadalje: kiša, novi snijeg, toplina, vjetar najvažniji su preduvjeti za stvaranje lavina. Prema tomu valja uspon udesiti, provesti ili ga uopće ne izvršiti. Na uspon u visoke gore ne smije planinar krenuti poslije toga što je zapao novi snijeg i duvao jak vjetar, ako pada kiša ili je iznenada zavladao topli jugozapadnjak (Föhn). Treba se ugibati području, na kojem prijeti opasnost od lavina: dubodoline su opasnije od grebena. Ako je prelaz neizbjegljiv: treba visoko odozgo prečkati, držati vrlo velike — 100 do 200 m razmake, privezati lavinsku vrpcu! Ako je velika nesigurnost: treba skinuti skije i pješke krenuti gore u ravnoj crti. Na silazu se nazvati na uže: opasnu prugu treba prevaliti brzo i bez padanja, vez popustiti, krvno sa skija skinuti. Snježne ploče i snježni štitovi (Schneebretter, Schneeschilde) mogu pokrenuti lavinu — zato se valja njima oprezno ugibati.

Ako lavina zahvati planinara, neka nastoji s pomoću kretnja kao kod plivanja da ostane na površini i da se riješi skija, a usta treba uvijek držati otvorena, da može disati. Drugovi moraju oštro pratiti kretanje lavine i lavinske vrpcu i odmah neka počnu sustavno s kojegod strane pretraživati prugu lavine i skijaškim štapovima probijati. Treba brzo i promišljeno raditi i poslati obavijest o nesreći u najbližu planinarsku kuću.

Osobita opasnost prijeti u zimsko doba, kad iznenada nahrupi n e v r i j e m e. Ništa tako ne krši snagu planinara kao naprasni preokret vremena, osobito ako je u vezi sa burom i cišćom studeni. Osnovno je pravilo u takvom slučaju: smjesta kreni natrag! Inače treba stvarati toplinu kretnjama i masiranjem; valja obući sva pričuvna odijela, puno jesti, ne piti alkohola. Njepokon voda treba da postupa energično, pa ako mora da bude, neka se lati sile i gruboće onaj, komu je povjerenja sudbina njegovih drugova.

I m a g l a u zimsko doba nije rijedak neprijatelj, premda se ljeti kud i kamo češće javlja. U tom slučaju pomaže samo dobra karta i Bézardov kompas, a njegovu uporabu valja prije izleta dobro proučiti. Isto tako treba načiniti nacrt izleta, prebrojiti prevaljene korake, pročitati na visomjeru visinu postignuta cilja i na taj način nastojati, da se uspon uspješno završi. Bezuvjetna poslušnost i disciplina je vrhovno načelo: na uzlazu i silazu svi treba da idu stopama prvoga.

Slično se moramo vladati, ako nas iznenada zateče noć. Svjetiljka ne pomaže mnogo, osobito tada, ako samo jedna otpada na više drugova i ako svijeće dogorijevaju. U pravi čas treba stvoriti odluku za noćenje pod vedrim nebom. Pri tom izvrsno služi šatorska vreća, isto tako kuhalo sa žestom. Svakako treba potražiti mjesto, koje je sigurno od lavina i ruševnog kamenja, pa iskopati j a m u u snijegu za prenoćište. Pri tom krajevi skija služe kao lopate, poslije kao sjedala, štapovi kao krov, jer se na njih polože kabanice i

šatorsko platno i dr. Ako se sve zatrpala snijegom tako, da unutra ne prodire vjetar, to će skoro biti u takvoj jami toliko toplo, da će se u njoj moći prenoći. Naizmjenice jedan mora da bđije i po redu budi drugove, da se koji od njih ne smrzne ili da se ne dogodi veće zlo.

Napokon među objektivne opasnosti valja ubrojiti snježne strehe, pukotine i ponore na ledenjacima, odlome leda i dr., premda nam sami po sebi ništa ne čine, već postaju opasni tek onda, kad im tko god dode na domać. Još nekoliko riječi o pukotinama na ledenjacima, koje najčešće donose nesreću: one se najobičnije nalaze u blizini onih mesta, na kojima ledenjak mijenja svoj smjer ili nagib. U ranoj zimi još su opasne, dok ih u kasnoj zimi sve veća i gušća snježna gromada djelomice ispunju, a djelomice premosti, čime se olakša prelaz preko njih te tako postaju manje opasne. Na ledenjacima je i kod uzlaza i kod silaza bezuvjetno potrebna uporaba užeta. Ako su dvojica na užetu, između njih treba da bude razmak od 15 do 20 m, a jači i vještiji treba da stupa otraga. Zato treba učiti, kako se veže i hoda na užetu. Onomu, koji padne u pukotinu, rijetko može pružiti pomoć pojedinac, ma i bio navezan na uže, i to samo onda, ako je kraj užeta, koji je izvan ponora, dosta dug ili ako je pri ruci pričuvno uže i ako se može upotrebiti tehnika stremena. Osnovno je pravilo: treba osigurati uže (na rubu ponora valja nešto podmetnuti), a od pukotine neka se udalje svi, koji ondje nemaju posla. Valja zvati u pomoć — dati znak za spasavanje. Onomu, koji je pao u ponor, treba dobaciti toplu odjeću.

ŠUMSKI PERIVOJ NA OTOKU RABU

Na otoku Rabu od grada Raba za jedan sat dolazimo pješke preko Kampora pored samostana Sv. Eufemije u prekrasnu šumu Dundo, koja važi kao jadranska znamenitost, a čuva se kao naučni primjerak mediteranskog tipa šume i kao prirodni perivoj. U šumu Dundo stalno polaze brojni izletnici koliko domaći toliko naročito i brojni kupališni gosti Raba. H. P. D. podružnica »Kamenjak« u Rabu odmah od svojeg osnutka posvećuje naročitu pažnju ovom izletištu te drži u šumskoj lugarnici i svoju knjigu posjetilaca, u kojoj je pored orientacijskih karata i nekoliko fotografija opisana cijela šuma Dundo.

U uvodu je razložena svrha ove knjige u našem, češkom i njemačkom jeziku a iza skice pregleda poluotoka Frkanj-Dundo-Kalifront sa gradom Rabom te skice same šume Dundo slijedi opis šume.

Šuma Dundo (po porodičnom imenu Dundo) leži na poluotoku, koji se proteže od rta Frkanja, nasuprot gradu Rabu, pa sve do rta Kalifronta, a drži se ostalog dijela otoka Raba u Kamporskem polju. Rt Frkanja pošumljen zaokružuje zelenilom zajedno sa gradskim perivojem Komrčarom krasan položaj Raba. Na cijelom Frkanju imade lijepo hladovine a u brojnim dražicama lijepo prilike za kupanje. Dalnji dio poluotoka je Plogar, koji se sada pošumljuje. Na tom dijelu poznata je dražica Matovica, izletište kupališnih gosti. Do Plogara leži šuma Dundo, a do ove općinske šume Kalifront, koja se proteže sve do rta Kalifronta. U šumu Dundo polazi se pješke iz Raba pored samostana Sv. Eufemije i preko Kamporskog polja obronkom, kojim je provedena lijepa planinarska staza. Najljepši je polazak u šumu Dundo iz Raba čamcem sve do zaliva Sv. Krištofora, odakle se nastavlja pješke stazom do lugarnice, a od lugarnice pješke na obalu nasuprot samostanu Sv. Eufemije, odakle opet natrag u Rab čamcem. — Sa obronka do Kamporskog polja pruža se jedinstven pogled na grad Rab pod večer, kada je Rab rasvijetljen suncem sa zapada.

Markaciju staza u šumi Dundo od zaliva Sv. Krištofora pa sve do Raba proveo je »Kamenjak«.

Kako je veća turistička vrijednost šume Dundo od njezine šumsko-gospodarske vrijednosti, prestalo se je u njoj sa sjećama i sada se nastoji, da šuma dobije izraziti karakter prirodnog perivoja. Dundo je drž. šuma, kojom upravlja direkcija šuma u Sušaku preko svoje šumarije u Novom, a šumu čuva lugar, čija je lugarnica usred šume. Šuma Dundo predana je toj direkciji rješenjem ministarstva šuma i rudnika od g. 1930, sa naročitim naređenjem, da se »gospoda-

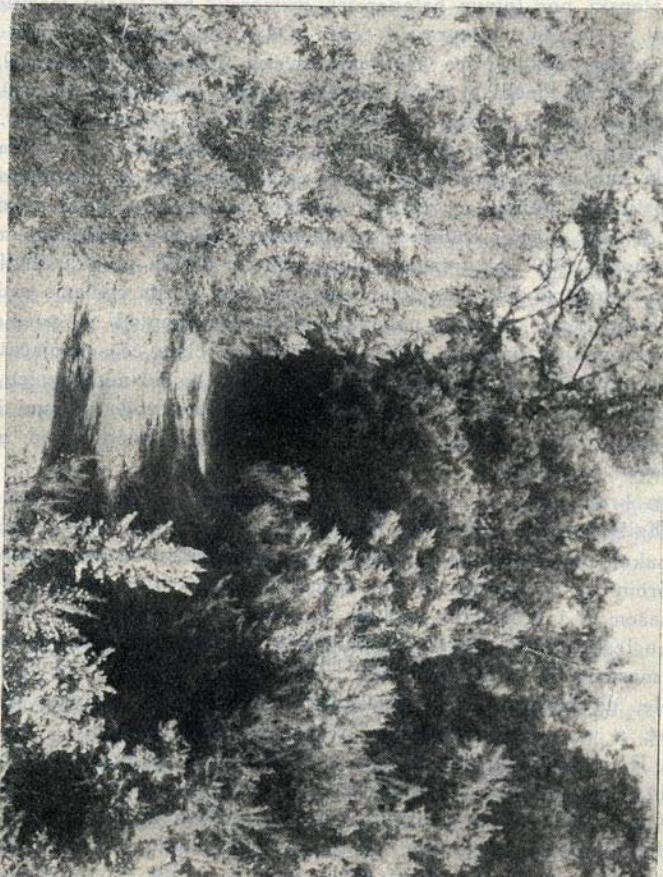

Foto: Vinko Novak

ŠUMA DUNDO: ERIKA U CVATU.

renje šume Dundo nema voditi na isključivo privredno-gospodarskoj osnovi, već da se ima smatrati više kao prirodni park, u kojem je zastupana gotovo sva karakteristička mediteranska šumska flora i koji je obzirom na pristupačni položaj do same morske obale naročito podesan za promicanje turizma.«

Direkcija je šuma odmah po preuzeću šume Dundo izaslala svoje stručnjake u početku 1931. god., da izrade osnovu za uređenje i uzdržavanje te šume. Gospodarsku osnovu je izradio g. Ing. Šurić, a g. Ing. Ante Premužić, viši šumarski savjetnik, poznati graditelj planinarskih staza po Velebitu, izradio je osnovu

staza i uređenje okoliša lugarnice. Te staze idu od obale nasuprot samostanu Sv. Eufemiji obronkom sve do lugarnice, pa dalje do u zaliv Sv. Krištofora. — Šuma imade 107 ha površine. (Od visokog drveća u šumi Dundo glavna je zimzeleni hrast crnika (*quercus ilex*). Ona je tu od starine ili ponikla iz žira ili potjerala iz panjeva posjećena drveća. Kraj do zaliva Sv. Krištofora djelomice je obrastao hrastom (*quercus pubescens*), a imade i nekoliko hrasta plutnjaka (*quercus suber*), od kojih je jedan u neposrednoj blizini lugarnice, pa izletnici osobito stranci režu koru plutnjaka, da je ponesu svojim kućama. Od borova uspijevaju alepski bor (*pinus halepensis*), primorski bor (*pinus maritima*), pinija (*pinus pinea*). — Imade i čempresa i cedra. Od niskog drveća i grmlja najobičniji je drvoliki vrijes, uljka (*erica arborea*), šmrka (*juniperus oxicedrus*), zelenika, komorika (*phillyrea media*), mrča (*myrtus*), tršljia (*pistacia lentiscus*), lemprika (*viburnum tinus*), drača (*paliurus aculeatus*), planika (*arbutus unedo*). — Erik arborea, uljka, u cvatu prava je senzacija u veljači i ožujku, jer je onda sva šuma od nje bijela kao u snijegu. Taj je prizor neopisivo lijep, pa imade rabskih prijatelja i gosti, koji dolaze na Rab u to doba poglavito i radi uljke, erike, u cvatu! Od divljači u šumi Dundo imade fazana, koji su pušteni u šumi Dundo i Kalifront tamo g. 1910., pa trčaka, goluba, šljuka, divljih pataka, divljih gusaka, a i zečeva i kunića divljih. Oko unapređivanja lova u tim šumama radi Lovačko društvo u Rabu, koje redovito nabavlja zečeve za rasplod, a spremi nabavku fazana, da se poboljša pasmina sadašnjih na otoku, čime će se pojačati i promet stranaca na otoku. Na otoku nema zmija otrovnica, a od neotrovnica u šumama nalaze se bjelouška obična i bjelica obična. — Pitke vode u šumi imade kod lugarnice, pa u zalivu Čifnata, kod obližnjih seljačkih kuća i kod lugarnice u općinskoj šumi Kalifront.

U tom kraju imade i starih ruševina crkvica, na Frkanju, na Plogaru, u zalivu Sv. Krištofora i u zalivu Sv. Mare.

Već nakon nekoliko mjeseci, otkako je »Kamenjak« zasnovao ovu knjigu posjetilaca, brojni su se izletnici u nju upisali i iznijeli svoje utiske i želje. Upisa imade u našem a i u brojnim stranim jezicima, tako u češkom, poljskom, njemačkom, engleskom i dr. Šumarski savjetnik g. Ing. Grünwald upisao je: »Svi trebamo i moramo da upotrebimo sve svoje stručno znanje i sve svoje fizičke i duševne sile, da šume Dundo i Kalifront uredimo tako, da nam odbacuju što veću korist, a uz to da se sačuva njihova estetska svrha.«

H. P. D. podružnica »Kamenjak« u Rabu stalno će uzdržavati markacije i šumi Dundo i još potrebne provesti kako u Dundi tako i u Kalifrontu, a nastojanje je »Kamenjaka«, da u lugarnici u općinskoj šumi u Kalifrontu u zalivu Sv. Mare uredi zajedničke turističke ležaje, u šumi Dundo pak da podigne piramidu, sa koje će pucati pogled na cijelu šumu i okoliš, brojne drage i dražice, a naročito i na sam grad Rab.

»Učkar«.

PLANINARSKA LITERATURA

Dr. I. Lipovčak: *Bijeli sport.* — U najnovije doba postaje kod nas skijanje sve više popularnim sportom. Tomu je svakako mnogo doprinio velik razvoj planinarstva. Planinari ne će da ih snijeg otkine od gorskih ljepota, koje su zimi naročito divne, pa zato se služe skijama kao sredstvom za zimsko planinarenje. Osim toga u nas se silno razmahao i skijaški sport sa čisto sportskim ciljevima. Stoga je bilo potrebno, da i mi dobijemo barem jednu priručnu knjigu o skijanju na svome jeziku. I doista početkom zimske sezone izašla je knjiga dra. Lipovčaka:

»Bijeli sport«, koju su naši skijaši objeručke dočekali. Pisac, koji je u nas poznat kao naš najbolji stručnjak na tom polju, prikazuje sustavno i stručno ne samo cijelu opremu nego i tehniku skijanja, pa treba priznati, da mu je uspjelo stvoriti dobar i praktičan priručnik. Njegova knjiga može da posluži svakome, tkogod se zanima za skijanje. Početnik će u njoj naći dobru uputu, kakvu opremu treba da nabavi, kako će ju rabiti i čuvati, a uz to točnu pouku o skijaškoj tehniči, koja je sustavno prikazana od osnovnih kretanja na ravnome tlu do najtežih i najspretnijih figura kod okretanja u brzoj vožnji. Revan skijaš naći će u toj knjizi mnogo dobrih savjeta, koji će mu pomoći, da se u toj vještini usavrši i postigne željeni uspjeh. I učitelju skijanja knjiga će dobro doći, pogotovo poglavje: »Skijaški tečaj«. Knjiga je ilustrirana dobrim crtežima, što ih je izradio ing. Badovinac, koji zorno i jasno prikazuju sve najvažnije faze kod izvođenja opisanih kretanja. Pisac daje vrlo zgodnu definiciju skijanja riječima: »Ono je sinteza plininarstva i sporta u zimskom planinarstvu, pa je prema tome vezano na gore i planine i na dugo bavljenje na njima. Ovo je pravilno shvaćanje skijanja«. Bilo bi željeti, da pisac u novom izdanju u duhu ovih svojih riječi posebno poglavje posveti planinarskom skijanju, kako je već ovdje učinio sa sokolskim skijanjem.

Iz knjige se vidi, da se je pisac žurio, kako bi knjigu izdao prije početka skijaške sezone, pa zato kao da nije dospio da ispravi sve tiskarske i pravopisne pogreške, od kojih su neke dosta nezgodne. Tako često zamjenjuje »č« i »ć«, pa piše »je« mjesto »ije«. I jezik i stil nisu uvijek dosta čisti i pravilni. Tako na pr. padina u našem jeziku nije »Abhang« (obronak, pristranak), nego dolinica između dva briješta. U predgovoru dobro opaža: »Tude riječi, koje se neopazice uvlače na skijaško područje, ne mogu služiti kao ukras narodnom jeziku«; ali se u knjizi ne drži uvijek toga načela. Uvjereni smo, da bi se knjiga više i ugodnije čitala, kad bi njezin jezični oblik bio na onoj visini, na kojoj stoji njezin jedri sadržaj. Tomu će se jamačno doskočiti u drugom izdanju.

S. U.

RAD PODRUŽNICA H.P.D.-a

HPD podružnica »Jankovac« u Osijeku, koja je jesen je podigla novu planinarsku kuću u romantičnom Jankovcu kraj Požege, razvija i u zimskoj sezoni živu djelatnost među tamošnjim građanstvom priređujući društvene sastanke i veselice, kojima je svrha, da se članovi zbliže i međusobno upoznaju. Tako je prva veselica, što je nedavno priredena u novoj dvorani Molnarovoju, imala velik uspjeh. Odlična igra članova gdice Kaltneker i gg. Gomboša i Matoševića kao i šaljivi sadržaj skeća g. Truka ugodno su zabavili i razdragali općinstvo, a nato je spomenuta članica Kaltneker uz živo sudjelovanje izabrana za ljepoticu jankovacku za g. 1933., te joj predano lijepo brušeno zrcalo, dar člana I. Horvata. Sve do zore vrvjelo je sve kao u košnici, te plesanju po ritmu »šlagera« nije bilo odmora. Složnim radom uspjelo je odboru zadovoljiti sve prisutne, a neočekivani uspjeh nuka ga da tu ugodnu veselicu ponovi, da društvu pribavi što veći broj novih prijatelja — članova.

R. K.

Planinari na Rabu pošumljuju krš. HPD podr. »Kamenjak« u Rabu predviđa u provođanju svoga programa naročitu propagandu i rad oko pošumljivanja našega krša. Stoga je zaključeno, da se ima svake godine prirediti »šumski dan«. Prvi takav dan priređen je 18. XII. 1932. na Kamenjaku (408 m), najvišem vrhu na Rabu. Površine za pošumljivanje odabrao je odbornik »Kamenjaka« ing. A. Horvat, sreski šumar, pod čijim je nadzorom i proveden taj prvi šumski dan. One se nalaze na obronku Kamenjaka, koji pada spram mjesta Raba i kojim je izra-

đena nova planinarska staza na Kamenjak. Radosna je pojava, da se je planinari na njihov poziv pridružio lijep broj Rabljana. Kod vrela Živa Voda održao je drugi ing. Horvat lijepo poučno predavanje o šumi i pošumljivanju, našto su svi po njegovim uputama pristupili radu. Biljke malih borića sadene su na površini naročito ograćenoj zidovima, a pored njih je zasadeno mnogo žira od crnike (*quercus ilex*). Zatim se pristupilo sadnji drvoreda uz planinarsku stazu, koja vodi na Kamenjak. Zaključeno je, da se uz cijelu stazu (dugu 1824 m) zasadi drvored od stabala crnike, i to stablo od stabla udaljeno 8 m, a pojedina su visoka 1 m do 1.20 m. Kod pošumljivanja je sudjelovao i g. ing. A. Premužić sa Sušaka. Nakon ovog korisnog rada vratiše se radnici zadovoljni i veseli svojim kućama. Tako je radini »Kamenjak« poslije splitskoga »Mosora« i sušačkog »Velebita« treća naša podružnica, koja je u svoj radni program uvrstila: pošumljivanje našega gologa krša.

Prikazivanje Velebitskog filma u Rabu. Našoj revnoj podružnici »Kamenjak« u Rabu pošlo je za rukom, da od društva »Narodno prosvjećivanje« na Sušaku dobije domaći kulturni film o Velebitu za prikazivanje u Rabu. Predstava se držala 17. I. 1933. u velikoj dvorani sokolskog doma, koja se dupkom napunila građanima i mještanima i seljacima. Uz lijepo predavanje g. ing. Premužića prikazivanje je trajalo čitava tri sata. Slika se redala za slikom, sve jedna ljepša i čarobnija od druge, pobudjući udivljenje za vanredne ljepote Velebita i njegova okoliša. Gledaoci bili su vrlo zadovoljni i zahvalni »Kamenjaku«, što im je pružio taj užitak. U tumačenju prekrasnih slika sa Rožanskih Kukova sudjelovali su uz g. Premužića naši planinari i lovci, koji su se prošle godine sa Raba ponovo popeli na Velebit.

Tom prigodom valja spomenuti, da je g. ing. A. Premužić dosad držao sedam predavanja o Velebitskom filmu, i to 3 na Sušaku i po 1 u Kastvu, Zametu, Marinićima i u Rabu. Svuda je film primljen s udivljenjem i priznanjem radi vanrednih ljepota Velebita i sjajno uspjelih fotografiskih snimaka.

Planinari i lovci sa Raba na Velebitu. HPD podružnica »Kamenjak« već je u početku svoga rada označila za svoje planinarsko područje ne samo otok Rab, nego i naš gordi Velebit, naročito područje od Rožanskih Kukova do Šatorine. Nakon prvog uspjelog uspona rabskih planinara na Rožanske Kukove u kolovozu 1932. izведен je na poticaj »Kamenjaka« o Božiću drugi uspon na Velebit. Na tom izletu planinarama se pridružiše članovi lovačkog društva, a među ovima brojni vlasnici hotela iz Raba. Izletnici su se uspeli preko Živilih Bunara na Dundović Pode, odanle u lugarnicu u Grabaru na konak, a sutradan na Visibabu (1443 m) i Pliševicu (1449 m), sa kojih su imali prekrasan vidik na Rab i ostalo otočje. Na tom usponu upoznali su Rabljani važnu visinsku stazu uzduž Velebita, na dijelu od Alana do Šatorine, koju je izveo g. ing. Premužić, a na povratku divili su se okomitom tornju Strogiru. Taj je izlet dao pobudu, da je »Kamenjak« odlučio za vrijeme kupališne sezone priredivati izlete na Velebit.

Planinarsko predavanje u Pakracu. HPD podružnica »Čaklovac« u Pakracu priredila je 8. I. o. g. planinarsko predavanje o Plitvičkim Jezerima. Držao ga je g. prof. Bolčić uz prikazivanje prekrasnih diapozitiva. Predavač je vrlo lijepo i vješto protumačio pojedine snimke, te su slušaoci dobili vjernu sliku o našim čarobnim Plitvicama. Svi su bili oduševljeni tim prirodnim krasotama i živo se zanimaju za izlet na Plitvice, koji je uvršten u ovogodišnji izletni program našega društva. Ova je priredba odlično uspjela u moralnom i materijalnom pogledu, te »Čaklovac« spremila još nekoliko predavanja, da tako što više pobudi interes za razvitak hrvatskog planinarstva u ovim krajevima.

DRUŠTVE VIJESTI

OSNIVANJE PODRUŽNICE HPD-a U BRODU NA SAVI. Javljaju nam odanle radosnu vijest, da se je ondje 12. I. o. g. održao sastanak u svrhu osnivanja podružnice HPD-a, na kojem je u prislušku 13 članova jednoglasno zaključeno, da se u tom gradu osnuje podružnica našega društva pod imenom »Dilj-gora«, koje je ime nosila prijašnja naša organizacija u tom gradu, što je prije nekoliko godina prestala djelovati. Na sastanku, koji je sazvao g. Mr. Eugen Šrepel, ljekarnik, a predsjedao mu gradski načelnik g. Dr. Henrik Duffek, pročitana su pravila, koja su u cijelosti prihvaćena te su sa privolom središnjice poslana nadležnim vlastima na odobrenje. Osnivači su se odmah latili posla i poveli propagandu, da što veći broj članova pribave društvu. U tu je svrhu odlučeno, da se prirede planinarska predavanja u Brodu, te su iz Zagreba pozvani naši odlični planinari i prirodoslovni stručnjaci gg. Dr. Josip Poljak i Dr. Miroslav Hirtz, da 6. i 7. II. održe dva takova predavanja sa diapozitivima. Tako se planinari grada Broda pridružuju vrlim planinarskim drugovima u Virovitici, Osijeku, Pakracu, Novoj Gradiški i Daruvaru, da složno i u sporazumu sa maticom porade za napredak hrvatskog planinarstva.

SKIJAŠKE UTAKMICE HPD-a. Ski-sekcija središnjice HPD-a razvija u ovoj zimskoj sezoni živu djelatnost. Na njezin poticaj priređeni su od 23. I. ski-tečajevi kod Tomislavova Doma na Sljemenu za početnike i naprednije skijaše pod vodstvom našeg skijaškog prvaka g. R. Žingerlina. Za vrijeme tečajeva naši članovi imaju znatne pogodnosti na noćenju i opskrbu uz sniženu cijenu, a nečlanovi plaćaju pristupninu od D 30 i snižene cijene za noćenje i opskrbu. Naša ski-sekcija priredila je dosad dvije vrlo uspjele skijaške utakmice i sudjelovala na utakmici za prvenstvo savske banovine u Delnicama.

1. Tradicionalna utrka za prvenstvo Medvednice, koja pripada među naše najpopularnije skijaške priredbe, održana je 15. I. uz vanredne vremenske i snježne prilike te je kao prva utakmica u ovoj sezoni polučila velik uspjeh. Privukla je ogroman broj skijaša na Sljeme, a na startu se našao veći broj (oko 100) natjecatelja nego u prošloj godini. Prvenstvo Medvednice po drugi put je osvojio R. Žingerlin i time za svoj klub »Marathon« stekao prelazni pokal; gđa Esapović (Hašk) pobijedila je kao prvakinja dama, Velimir Neferović (Hašk) kao prvak juniora, a Milenko Pfaff kao prvak subjuniora.

2. Klubsku utrku za prvenstvo HPD-a priredila je naša ski-sekcija 29. I. na Sljemenu. Startalo je svega 30 članova i 2 izvan konkurenциje, a pruga je iznosila za seniore i juniore 7 i pol km, a za dame i subjuniore 4 i pol km. Postignuti su povoljni rezultati, jer je broj natjecatelja bio veći od prošle godine, a ujedno i vrijeme bolje: I. Seniori: 1. Radovinović Vjekoslav 35,38; 2. Prevendar Slavko 36,38; 3. Čubelić Miroslav 38,01; 4. Gudlek Božo 39,26; 5. Bumbić Ivan 41,02; 6. Levak Josip 42,22. — II. Juniori: 1. Fučkar Drago 34,37; 2. Slavetić Ratimir 36,23; 3. Glovacki Ivo 39,27. — III. Subjuniori: 1. Šplait Mladen 18,13; 2. Radoslav Fedor 19,54. — IV. Dame: 1. Brahm Mira 24,24; 2. Šain Josipa 29,—; Sledeća Olga 31,15. Po tom je prvak seniora Radovinović, juniora Fučkar (koji je postigao najbolje vrijeme), subjuniora Šplait, a prvakinja dama Brahm Mira.

3. Utakmica ski-sekcije HPD pod r. »Japetić« u Samoboru održana je 29. I. uz brojno sudjelovanje tamošnjih i zagrebačkih skijaša. U prvom natjecanju za prvenstvo Samobora pobijedio je lanjski prvak Mirko Rusan, koji je time za svoju sekciju osvojio prelazni pokal trgovista Samobora; a iza njega su stizali na cilj njegovi drugovi: Tomo Šočić, Ivan Sudnik i Simo Milivojević. Na koncu

natjecanja bila je utakmica školske mладеžи, koja je pobudila živo zanimanje međу općinstvom.

ZIMA NA RISNJAKU. Novi opskrbnik planinarskog doma javlja nam, da je jesen bilo lijepo vrijeme na Risnjaku. Snijega je nešto zapalo u studenom, ali ga za skijanje nije bilo dosta. Poslije nevremena bio je gornji dio gore nekoliko dana zaleden, te se moglo s derezama uzlaziti. Zimi je pogled sa vrha Risnjaka najčišći i najdalji: vidi se jasno Triglav i druge susjedne Alpe, a na jugu i naš gordi Velebit u svom velebnom čaru. Premda je kuća otvorena i opskrbljena, do sada se nije nijedan planinar pojavio na vrhu. Kad ponovno zapadne snijeg, skijašima i pješacima pruža se zgodna prilika, da posjete Risnjak u zimskom ruhu.

Na velikoj visoravni Lazac kao i na prostranim livadama Suhe Rječine kod Mrzle Vodice idealna su skijališta. U Mrzloj Vodici skijaši mogu dobiti jef-tinu opskrbu sa stanom u Zadružnom domu. Prijave prima uprava naše podružnice »Gorštak« u Mrzloj Vodici, koji ima i svoju ski-sekciju.

Poslije božićnih blagdana javlja nam naš opskrbnik, da je o Božiću posjetilo Risnjak i našu planinarsku kuću 8 planinara, među kojima su bili predsjednik H. T. K. »Sljemen« Dr. Branimir Gušić sa gospodom i Dr. Slavko Mašek iz Zagreba, a sa Sušaka Gjuro Ružić načelnik i potpredsjednik HPD podr. »Velebita« sa sinom i 3 druga člana. Prije Božića bilo je desetak dana krasno vrijeme, za božićnih praznika navukla se magla, no 27. XII. opet se raščistilo i lijepo je vrijeme sa sjajnim vidicima na Alpe i na Velebit trajalo 2 dana; onda počeo padati sitan snijeg, koji je Risnjak zavio u krasnu bjelinu. Sada ga ima oko 80 cm te je vrlo dobar za skije, sa kojima se u veljači i ožujku mogu izvesti usponi na Risnjak.

NOVA ZRCALNO REFLEKSNA NAPRAVA pretvara »Pupillu« u punovrijedan zrcalno refleksni aparat. Ova naprava može se u svako doba lako nataknuti i skinuti. U zrcalnoj napravi ugrađen je također tražilac sa povećalom, koji omogućuje posvemašnje udešavanje oštine snimke. Velike prednosti takove naprave sigurno su poznate svakom fotoamateru, a ta naprava gotovo je neophodno potrebna za športaše, učenjake i fotoreportere. Besplatni prospekti dobiju se od tt. Kodak, Zagreb, Zvonimirova ul. 2.

SADRŽAJ: Dr. Ivan Krajač: Planinarstvo i turizam, str. 33. — Dr. Josip Poljak: Kolovratske Stijene (sa dvije slike od autora na umj. prilogu), str. 38. — Kap. Đuro Panj: Reovačka Greda (sa tri slike od L. Horvata na umj. prilogu), str. 43. — August pl. Pisačić: Što treba planinar znati o vremenu, str. 48. — Ing. Josip Neumann: Opet — Sljeme! str. 51. — Planinarsko skijanje, str. 54. — Učkar: Šumski perivoj na otoku Rabu (sa slikom od Vinka Novaka u tekstu), str. 58. — Planinarska literatura: »Bijeli sport« od Dr. I. Lipovčaka, str. 60. — Rad podružnica H. P. D-a, str. 61. — Društvene vijesti, str. 63. — U umjetnom prilogu 3 slike iz Velebitskog filma od ing. Gerasinova.

»Hrvatski Planinar« izlazi 12 puta na godinu: preplata stoji godišnje Din 50.—; za dake i naučnike Din 40.—; za inozemstvo Din 70.—. Preplatu, reklamacije i rukopise prima HPD središnjica u Zagrebu, Samostanska ulica 2a. — Odgovorni urednik: prof. Josip Pasarić, Medveščak broj 57. — Izdavač: »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u Zagrebu. — Tišak »Tipografije« d. d. Zagreb, Preradovićev trg 9. — Za tiskaru odgovara I. Ivanković, Zagreb, Selska c. 47.